

Landskapsregeringens integrationsfrämjande program 2024–2027

ETT TRYGGT, ÖPPET OCH FRAMTIDSSÄKRAT ÅLAND

Dnr: 2024/2867

Datum: 31.5.2024

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

”Åland ska vara ett öppet och välkomnande samhälle där inkludering står i centrum. För att förverkliga detta mål är språkinlärning en hörnsten i integrationspolitiken. Barn och unga måste få en inkluderande miljö som främjar språkutveckling och skapar en känsla av samhörighet genom utbildningssystemet, där kunskaper om det åländska samhället integreras i läroplanen. Vuxna inflyttade erbjuds språkkurser som syftar till att förbättra möjligheterna till arbete och sysselsättning.”

Ur Landskapsregeringens regeringsprogram

Ett tryggt, öppet och framtidssäkrat Åland

December 2023

Innehållsförteckning

Förord.....	2
1 Historisk tillbakablick.....	3
1.1 Mänskliga rättigheter och konventioner.....	3
1.2 Hållbarhet, tillgänglighet och delaktighet.....	5
2 Lagstiftning och ansvarsfördelning.....	7
2.1 Det strukturella ansvaret.....	7
2.2 Ålands mottagningscenter.....	9
2.3 Åtgärder på individnivå.....	9
2.4 Tredje sektorns roll.....	11
3 Statistik.....	12
3.1 Födelseort och kön på Åland.....	12
3.2 Språk och åldersstruktur.....	14
3.3 Medborgarskap och hembygdsrätt.....	17
4 Strategisk inkludering.....	18
4.1 Information och stöd.....	18
4.2. Förvärvsarbete.....	27
4.3 Hälsa och välmående.....	29
4.4 Delaktighet och goda relationer.....	32
4.5 Humanitära insatser.....	35
6 Uppföljning.....	41
7 Slutord.....	43
8 Begreppslista.....	44
Bilagor.....	49
EU:s programperiod 2021–2027.....	49

Förord

Ålands landskapsregerings program för integrationsfrämjande 2024–2027 är framtaget i förändringarnas tid med utgångspunkt i det aktuella globala och nationella sammanhanget som präglas av kontinuerliga förändringar inom migrations- och integrationsområdet.

Programmet strävar efter att skapa en dynamisk och väl anpassad strategi för en effektiv integrationsprocess för de individer som söker en trygg tillvaro på Åland. I denna tid av osäkerhet och ständig förändring är detta program tänkt att fungera som en källa till vägledning och inspiration. Åland ska vara en inkluderande plats där individer från olika bakgrunder kan finna möjligheter och blomstra, genom att omfamna mångfald och möta de aktuella utmaningarna med en öppen och engagerad hållning.

Ålands Landskapsregering kommer att inta rollen som en proaktiv aktör samt en förespråkare för en inkluderande framtid på Åland. Landskapsregeringens program ska enligt landskapslagen om främjande av integration (ÅFS 2012:74) uppdateras vart fjärde år. Landskapsregeringen avser att det ska klarläggas hur en eventuell ny integrationslagstiftning på Åland kan utformas och tar samtidigt ställning till hur ett framtida program ska utformas.

Landskapsregeringen åtar sig att aktivt ge stöd och rådgivning till kommunerna samt föra en dialog med kommuner, KST och andra myndigheter kring integrationsarbetet för invånare som ännu inte fått finländskt medborgarskap och omfattas av integrationslagstiftningen. Slutligen understryker Ålands landskapsregering sitt åtagande att regelbundet revidera och anpassa lagstiftning för att säkerställa dess relevans och effektivitet i mötet med de nuvarande utmaningarna som Åland står inför.

1 Historisk tillbakablick

Den globala migrationen är omfattande och motiveras av olika push- och pullfaktorer. Människor migrerar av många olika orsaker; för att man vill, kan eller upplever att det är enda sättet att få bättre levnadsvillkor och möjligheter. Utflyttningen, emigrationen, påverkas av olika pushfaktorer, det vill säga orsaker och förhållanden som får människan att söka sig bort från en plats. Pullfaktorer å sin sida kännetecknas av olika orsaker och faktorer som gör att människor upplever att orten har en attraktionskraft.

Ålänningarnas emigration, särskilt till Amerika runt 1900, var betydande. Mellan 1893 och 1924 löste cirka 7200 ålänningar (25% av befolkningen) ut pass, men alla passuttagare emigrerade förvisso inte.¹ Utvandring från Skandinavien och Europa mellan 1840 och 1914 motiverades av svåra levnadsvillkor och inkluderade faktorer som svält, fattigdom, religiös förföljelse och brist på arbetsmöjligheter.²

Inflyttningen till Amerika under denna period stimulerades av kampanjer som lockade med löften om odlingsmark, arbete och nya möjligheter. Nu liksom förr präglas push-faktorerna av svåra livsförhållanden som naturkatastrofer, krig eller svält. Även idag inkluderar de sociala faktorer som hög kriminalitet, brist på arbete eller bostäder. Åland har sedan 1970-talet upplevt en växande befolkning, särskilt genom inflyttning från närregionen och de baltiska länderna efter EU-utvidgningen 2004 och 2007.

Under 2000-talet har inflyttningen till Åland huvudsakligen varit arbetskraftsinvandring eller kopplad till kärlek, familj eller studier. Inflyttningen har diversifierats, vilket har ökat språklig mångfald och representation av olika nationaliteter på Åland. Mariehamn har sedan 1990-talet erbjudit kommunplatser för kvotflyktingar, och från 2015 har fler åländska kommuner ingått avtal med Finland för att erbjuda platser för flyktingmottagning.

I mars 2022 aktiverade EU massflyktsdirektivet, även kallat direktivet om tillfälligt skydd. Det är ett EU-system för nödsituationer som används vid exceptionella omständigheter med massiv tillströmning av personer för att ge omedelbart och kollektivt skydd till fördrivna personer samt minska trycket på EU-ländernas nationella asylsystem. De rättigheter som ingår i systemet för tillfälligt skydd omfattar uppehållstillstånd, tillgång till arbetsmarknaden och bostäder, medicinsk hjälp samt tillgång till skola för barn.³ För närvarande omfattas över 4,2 miljoner människor från Ukraina av mekanismen för tillfälligt skydd.⁴ Åland, som en del av Finland, omfattas av EU direktiv och har därför följt samma riktlinjer och regler för att ta emot personer från Ukraina. Lokala myndigheter och kommuner har arbetat för att tillhandahålla nödvändig hjälp och stöd för personerna.

1.1 Mänskliga rättigheter och konventioner

Deklarationen av de mänskliga rättigheterna är ett dokument på 30 artiklar som förklarar våra mänskliga rättigheter. I och med att FN:s medlemsländer skrev under dokumentet år 1948 ansågs de grundläggande mänskliga rättigheter gälla alla människor. Som medlemsnation tryggar Finland⁵ vars och ens grundläggande rättigheter och friheter i grundlagen.⁶

---

¹ Ålands emigrantinstitut, <https://www.eminst.net/sv/alandsk-emigration>

² Under en något längre period 1849-1939 uppskattas 60 miljoner migrerat från Europa. Se exempelvis Castles, Stephen & Miller, Mark J. *The age of migration: international population movements in the modern world* (4. ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009), s. 2, och 84.

³ RÅDETS DIREKTIV 2001/55/EG om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta

⁴ Eurostat. Uppgifter fram till november 2023.

⁵ ÅFS 1990:61, Ur Ålands bifall "... bestämmelser i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt i tilläggsprotokollen till konventionen träder i kraft på Åland till de delar den ingångna överenskommelsen innebär avvikelser från självstyrelselagen."

⁶ "Om något internationellt människorättsorgan skulle anse att något människorättsavtal som Finland ratificerat skulle stå i strid med Finlands lagstiftning på Ålands område, skulle Åland liksom Finlands statsmakt tvingas ge efter. I grundlagsutskottets betänkande [GrUB

FN:s konventionerna grundar sig på principerna i förklaringen om de mänskliga rättigheterna och är juridiskt bindande för de stater som har godkänt konventionerna. Staterna ska genom konventionerna trygga rättigheterna både för sina egna medborgare och för övriga människor i landet.

FN:s flyktingkonvention från 1951⁷, samt dess tilläggsprotokoll från 1967, är en överenskommelse som lyfter flyktingars rättigheter. Konventionen tar upp vilka skyldigheter en stat har vid behandlingen av flyktingar. Den tar också upp vilka personer som räknas som flyktingar och vilka som inte gör det (exempelvis krigsförbrytare).

De mänskliga rättigheterna fastställs även genom EU:s så kallade Rättighetsstadga, vilken är bindande för samtliga medlemsnationer i EU. I stadgan stipuleras att:

Unionen ska bidra till att bevara och utveckla dessa gemensamma värden med respekt för mångfalden i Europas folks kultur och traditioner samt för medlemsstaternas nationella identitet och organisering av sina offentliga myndigheter på nationell, regional och lokal nivå. Den ska söka främja en balanserad och hållbar utveckling och ska trygga fri rörlighet för personer, tjänster, varor och kapital, samt etableringsfrihet.⁸

I november 2020 antog EU har en ny handlingsplan för mänskliga rättigheter och demokrati för perioden 2020–2024. Handlingsplanen stakar ut unionens prioriteringar på dessa områden. Genomförandet av handlingsplanen är institutionernas och medlemsstaternas gemensamma ansvar. Handlingsplanen är ett strategiskt, övergripande ramverk med fem prioriterade områden.

1. Skydda och stärka individer;
2. Bygga motståndskraftiga, inkluderande och demokratiska samhällen;
3. Främja ett globalt system för mänskliga rättigheter och demokrati;
4. Utnyttja möjligheterna och möta utmaningarna som kommer med ny teknologi;
5. Leverera genom att arbeta tillsammans.

Finland deltar i utvecklingen och genomförandet av ett normverk för mänskliga rättigheter, exempelvis i form av konventioner och initiativ till resolutioner i olika internationella organisationer. Internationellt finns möjligheten att lyfta aktuella människorättsfrågor och frågor som tidigare har fått mindre uppmärksamhet.⁹ Som ett skydd mot alla former av diskriminering lyfts i Artikel 7 i konventionen om de mänskliga rättigheterna att alla människor ska vara lika inför lagen och vara berättigade till samma skydd av lagen utan att diskrimineras.

Med avstamp i de mänskliga rättigheterna har idag merparten av länderna runtom i världen en lagstiftning mot diskriminering. Diskrimineringslagens¹⁰ syfte är att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter. Grunderna för diskriminering är ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd,

---

15/1990] understryks att en eventuell överträdelse av självstyrelselagen i samband med att ett internationellt fördrag införs inte eliminerar den folkrättsliga skadligheten för finska staten som bygger på att fördraget har ingåtts för Finlands vidkommande utan att dess tillämpningsområde på vederbörligt sätt begränsats i fråga om landskapet." Markku Suksi, *Ålands konstitution : En sammanställning av material och tolkningar i anslutning till självstyrelse för Åland* (Åbo Akademi Förlag, 2005), s. 284

⁷ <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/1951-refugee-convention>

⁸ [Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna \(2010/C 83/02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A2010C08302), stadgan är bindande för samtliga EU-stater och därmed även Åland.

⁹ <https://um.fi/finlands-manniskorattspolitik-i-internationella-organisationer>

¹⁰ Landskapslag om tillämpning av diskrimineringslagen (ÅFS 2022:43) & Diskrimineringslag (FFS 2014/1325)

funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Över hälften av EU:s befolkning anser att rasdiskrimineringen är utbredd i deras hemländer.¹¹

Åland har ratificerat Barnkonventionen och i artikel 2 och artikel 30 måste staten vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn skyddas mot alla former av diskriminering och att barn som tillhör en minoritet ska ha rätt till sitt kulturliv, religion och språk.¹²

Mål:

- De mänskliga rättigheterna uppfylls tvärsektorielt av det offentliga Åland

Åtgärder:

- ✓ Kunskapshöjande insatser, spridning av mänskliga rättigheter

1.2 Hållbarhet, tillgänglighet och delaktighet

Ålands integrationspolitik strävar efter att främja ett inkluderande samhälle genom att eliminera diskriminering och främja mångfald. En framgångsrik integrationspolitik innebär att samhället effektivt tar vara på nyvunnen kompetens och humankapital genom aktiv språkundervisning, en öppen arbetsmarknad och ett stort medborgarengagemang.

Integrationsarbetet bör vara anpassningsbart för att adressera både aktuella och framtida utmaningar och möjligheter. Det strävar efter att skapa likvärdiga möjligheter för tillväxt och hållbar utveckling genom att främja makt, inflytande, ekonomisk självständighet och likabehandling.

Den övergripande målsättningen i landskapsregeringens program för integrationsfrämjande är, i enlighet med lagstiftningen, att skapa och upprätthålla ett inkluderande samhälle med förutsättningar för alla som bor på Åland att ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Fokusområden inom programmet är hållbarhetsagendans strategiska utvecklingsmål ett¹³ och två¹⁴ som handlar om ett tillgängligt samhälle med språk, utbildning, arbete och sysselsättning, hälsa och sjukvård samt främjande av delaktighet, goda relationer och förebyggande av främlingsfientlighet samt diskriminering. Utvecklingsmål fem¹⁵ omfattar hur Ålands attraktionskraft ska uppnå hållbar inflyttning.

För att möta arbetskraftsbehoven och kompensera för stora pensionsavgångar fokuserar Åland på rekrytering av kvalificerad arbetskraft. Inflyttning kräver dock också aktivt integrationsarbete för att säkerställa att de som flyttar till Åland kan stanna och känna sig delaktiga i samhället. En grundläggande förutsättning är att skapa inkluderande förhållanden för alla invånare. Enligt den åländska tillväxtstudien är in- och återflyttning avgörande för arbetskraftsförsörjningen, vilket är nödvändigt för att upprätthålla välfärden och främja samhälls- och ekonomisk utveckling.

En viktig aspekt är att integrationspolitiken måste bygga på individens rätt till utveckling, delaktighet och självförsörjning och ta hänsyn till olika bakgrunder och erfarenheter. Kön- och jämställdhetsaspekter samt ett barnrättsperspektiv är viktiga dimensioner inom integrationsarbetet. Ålands integrationspolitik förutsätter gemensamma normer och mötesplatser, där det svenska språket ses som en gemensam

---

¹¹ Eurobarometer 2019, diskriminering i EU.

¹² Ålands lagting gav sitt bifall till barnkonventionen 1991

¹³ Strategiska utvecklingsmål 1: Välmående människor vars inneboende resurser växer

¹⁴ Strategiska utvecklingsmål 2: Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

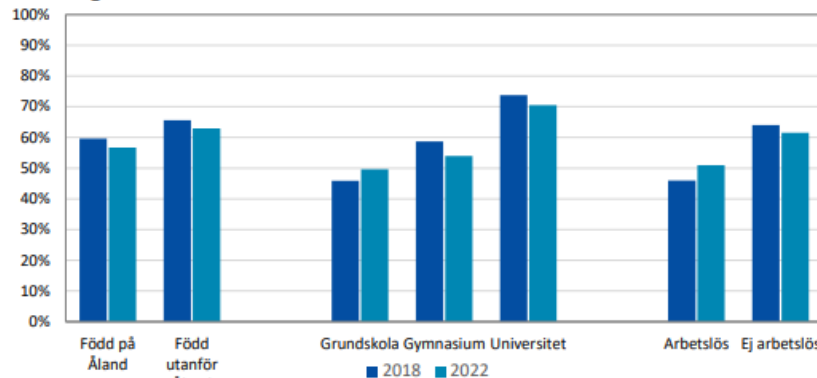
¹⁵ Strategiska utvecklingsmål 5: Attraktionskraft för boende, besökare och företag

kommunikationsgrund. Den inflyttade individen har också ett eget ansvar för att forma sitt liv och anpassa sig till det åländska samhället.

Hälsa och delaktighet betraktas som grundläggande för en framgångsrik integrationsprocess och en socialt hållbar samhällsutveckling. Enligt WHO är hälsa en mänsklig rättighet och bör integreras i alla politikområden. Ålands utvecklings- och hållbarhetsagenda strävar efter att skapa en attraktiv miljö med positiva incitament för inflyttning och återinflyttning för att främja en blomstrande befolkning som väljer att stanna kvar på de fredliga öarna.

Tillit betraktas ofta som ett grundläggande byggmaterial för ett välfungerande samhälle och är ett begrepp som ofta dyker upp i nordiska samhällsdiskussioner där den höga nivån av tillit även ibland benämns som "det nordiska guldets". Diagrammet nedan visar andel med hög tillit beroende på de svarandes födelseort, utbildningsnivå och arbetssituation. Bland de svarande som är födda utanför Åland är andelen av personer med hög tillit fortsättningsvis något högre jämfört med dem som är födda på Åland, skillnaden är dock inte statistiskt säkerställd. För hur lång tid de inflyttade personerna har varit bosatta på Åland kunde inga jämförelser i graden av tillit göras på grund av det låga antalet i gruppen som bott på Åland en kort tid (mindre än 3 år). Känslan av tillit, förtroende, delaktighet och att blomstra är svagare hos grupper som ofta har sämre förutsättningar, bland andra personer med sämre hälsa, ekonomiskt utsatta, arbetslösa och unga. Det är av stor vikt att följa upp tilliten i dessa grupper och kontinuerligt jobba medvetet för att upprätthålla hög tillit, förtroende, social och ekonomisk trygghet i hela samhället.¹⁶

Figur 4. Andel (%) svarande som rapporterat hög mellanmänsklig tillit efter födelseland, utbildningsnivå och eventuell arbetslöshet för år 2018 och 2022

Not: Arbetslös: "Har du under de senaste 5 åren varit arbetslös sammanhängande minst 3 månader?" (enkätfråga 8, svarsalternativ Ja, Nej, Kan inte svara);
Källa: ÅSUB

Delaktighet uppstår genom samspel mellan individ och miljö, men omfattar även personens autonomi och självbestämmande. Känslan av delaktighet uppstår då man får vara involverad i en situation, men också ur att man får delge andra sina tankar. Genom detta får man även uppleva möjligheten att påverka. Delaktighet kan dock inte mätas genom att isolerat kartlägga individens kapacitet och omgivningens tillfällen. Alla människor är berättigade till att få uppleva tillhörighet i sammanhang samt delaktighet i social gemenskap.¹⁷

Betydelsen av en hög grad av mellanmänsklig tillit är ett positivt socialt kapital, vilket är centralt i ett välfungerande samhälle. Om de flesta människor i ett samhälle har en högre grad av tillit är utbytet människor

¹⁶ ÅSUB Rapport 2022:6, Tillitsstudie för Åland 2022

¹⁷ Jessica Svartström & Denice Gizettis, *Framtidstro och delaktighet : En kvalitativ studie om unga invandrare* (2014), Arcada - Nylands svenska yrkeshögskola

emellan, såväl ekonomiska som sociala, oftare och lättare att få tillstånd om parterna uppfattar varandra som pålitliga. Mellanmänsklig tillit bygger goda samhällen. Men fördelarna med en genomsnittligt hög tillit blir mindre om det i samhället finns olika antalsmässigt mindre grupper med en klart lägre grad av tillit. Det kan skapa problem, inte bara för de aktuella grupperna med låg tillit utan också för samhället i stort. Låg tillit bland vissa grupper blir som ett slags grus i maskineriet. Det kan i sin tur utvecklas till en negativ spiral som kan få spridningseffekter och leda till en mer generell nedgång i den mellanmänskliga tilliten.¹⁸

2 Lagstiftning och ansvarsfördelning

I januari 2013 formaliserades det integrationsfrämjande arbetet på Åland genom att landskapslagen om integrationsfrämjande, den så kallade "integrationslagen", trädde ikraft. Integrationsarbetet kring vissa inflyttade grupper¹⁹ omfattas inte av den åländska lagen utan faller in under rikslagstiftningen.

Den åländska integrationslagstiftningen föreskriver att Ålands landskapsregering ska göra upp ett program för integrationsfrämjande åtgärder med mål och åtgärder för fyra år i taget. Lagen föreskriver också att kommunerna, enskilt eller gemensamt, ska uppgöra liknande program för sina ansvarsområden för fyra år i taget. Sammantaget bildar dessa, samt lagens övriga föreskrifter, en helhet med syfte att främja integration för invandrare.

2.1 Det strukturella ansvaret

Det integrationsfrämjande arbetet är till sitt innehåll sektorsövergripande och förutsätter ett tätt samarbete mellan olika förvaltningsområden på riksnivå, landskapsnivå och kommunal nivå. Samverkan mellan offentliga sektorns aktörer och organisationer inom tredje sektorn är avgörande för effektiv integration.

Ålands landskapsregering

Integrations- och inkluderingsfrågor berör många politikområden och inkluderar till exempel lagstiftning, insatser inom arbetsmarknad, social- och hälsovård, utbildning samt arbetet mot diskriminering. Inom dessa nämnda politikområden har landskapsregeringen och landskapsregeringens underlydande myndigheter en central roll, där policysamverkan mellan politikområdena och deras myndigheter är avgörande.

Vid regeringskansliet på Ålands landskapsregering arbetar en specialsakkunnig i integration med rådgivning, information och uppföljning. Rollen är samordnande till sin natur och en länk mellan beslutsfattare, myndigheter, kommuner, organisationer och tredje sektorn. Budgeten för främjande av integration (22500) vid Ålands landskapsregering år 2024 är 79 000 euro.

Landskapets lagstadgade integrationsfrämjande åtgärder är grundläggande samhällsinformation om Åland, att besluta om utvecklandet, utvärdera och planeringen av integrationen i landskapet. Basservicen som Ålands landskapsregering, underlydande myndigheter och kommuner tillhandahåller ska tillgängliggöras så att det också passar för invandrare.²⁰

---

¹⁸ Social tillit i höglitalandet Sverige (2022:1), SOM-institutets temaserie 2022, "Den svenska tilliten fortsatt hög – men sjunker i utsatta grupper", sid 153, Göteborgs universitet

¹⁹ Landskapslagen ska inte tillämpas på personer som söker internationellt skydd eller som rör sig i landet med visum eller visumfritt. Lagen ska inte heller tillämpas på personer som för första gången ansöker om uppehållstillstånd innan tillståndet har beviljats. Finska medborgare omfattas heller inte av lagen.

²⁰ ÅFS 2012: 74 6 §

Ålands kommuner

Kommunernas roll i det integrationsfrämjande arbetet är centralt för den enskilda individen. Alla invandrare i kommunen omfattas av kommunens program. Kommunen behöver vara extra uppmärksam på kommuninvånare som inte automatiskt fångas upp av det sociala trygghetssystemet, det vill säga barn som inte är i barnomsorg, ungdomar som varken arbetar eller studerar, personer som är vårdlediga, sjukskrivna, sjukpensionärer och pensionärer.

Enligt lag är kommunen allmänt ansvarig och samordningsansvarig för utvecklandet av invandrarnas integration samt för planeringen och uppföljningen av integrationen på lokal nivå.²¹ Kommunen har ett ansvar om att informera och tillgängliggöra samhället och kommunens utbud av tjänster och service som riktas till personer i alla åldrar. Ansvaret omfattar även att löpande kontrollera att information och tjänsteutbud är tillgängliga eller om det ligger till grund för en skälig anpassning. Integrationslagen stipulerar om ordnande av integrationsfrämjande åtgärder och tjänster som del av kommunernas basservice, vägledning och rådgivning, samt inledande kartläggning och individuella eller familjevisa integrationsplaner.²² Kommunernas integrationsfrämjande program ska definiera kommunens tvärssektoriella arbete mer i detalj.²³

I lagen stipuleras att en kommun, eller flera kommuner tillsammans, upprättar ett program över vilka integrationsfrämjande åtgärder som kommunen erbjuder och prioriterar. Verksamhet som berörs inkluderar bland annat sysselsättning, hälso- och sjukvård, socialvård, utbildning, barn- och äldreomsorg, funktionservice, samt fritid och kultur. Syftet med programmen är att stärka det sektorsövergripande samarbetet, och skapa förutsättningar för de nya invånarna att bli delaktiga i lokalsamhället på samma villkor som övriga kommuninvånare. Kommunen kan föra dialog med utomstående aktörer (t.ex. Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS), Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) och Kommunernas socialtjänst k.f. (KST)) om att de med fördel kan skriva egna avsnitt om vilka integrationsfrämjande åtgärder och tjänster som erbjuds kommunens invånare. När kommunen upprättar sin budget och ekonomiplan ska programmet beaktas. Kommunen ansvarar också för att den egna personalen har kompetens i integrationsfrågor och att deras kunskaper utvecklas. Kommunens program ska uppdateras och godkännas av respektive fullmäktige åtminstone vart fjärde år.²⁴ Enligt integrationslagen ska landskapsregeringen bistå med rådgivning vid upprättande av de kommunala programmen och följa upp genomförandet.

”Till uppföljningen [utförd av landskapsregeringen] av integrationspolitiken hör bland annat att följa genomförandet av de kommunala programmen för integrationsfrämjande. Stödet till kommunerna och rådgivningen i frågor som gäller främjande av integrationen ska omfatta stöd och råd till kommunerna för uppgörandet av kommunens program för integrationsfrämjande samt för arbetet med de olika integrationsplanerna.”²⁵

Mål:

- Alla kommuner arbetar aktivt och sektoröverskridande med integration utifrån sitt kommunala integrationsfrämjande program.

---

²¹ ÅFS 2012:74 24 §

²² ÅFS 2012:74, 6-18§ Gäller i första hand barn, familjer och de vuxna som inte står till arbetsmarknadens förfogande (såsom exempelvis hemmavarande föräldrar, sjukskrivna, äldre). Ett samarbete mellan kommunerna och Ams uppmuntras vid uppgörande av integrationsplanerna.

²³ ÅFS 2012:74 24 §

²⁴ ÅFS 2012:74 26-27 §

²⁵ I tillämpningsanvisningarna för 29§ i ÅFS 2012:74

- Alla kommuninvånare har kunskapen om och tillgänglighet till lokalsamhället, kommunens verksamheter och service.
- Konventioner efterföljs

Åtgärder:

- ✓ Landskapsregeringen tillhandahåller konkreta verktyg för att stöda kommunerna i det integrationsfrämjande arbetet.
- ✓ Rådgivning för myndigheter, kommuner och tredje sektorn gällande integrationsfrågor.
- ✓ Landskapsregeringen ser över den åländska integrationslagstiftningen.
- ✓ Landskapsregeringen följer upp ersättningsförfarandet mellan riket och åländska aktörer.
- ✓ Landskapsregeringen, underlydande myndighet och kommuner tillgodoser att åtgärder och tjänster som främjar integration²⁶ genomförs i enlighet med relevanta konventioner.
- ✓ Landskapsregeringen reviderar sin plan för jämställdhet och likabehandling²⁷

Ansvarig för ovanstående åtgärder:

- Regeringskansliet
- Ålands landskapsregerings underlydande myndigheter redogör för sina åtgärder och tjänster
- Kommunerna redogör för sina åtgärder och ansvarsområden i respektive kommunalt integrationsfrämjande program.

2.2 Ålands mottagningscenter

Finlands Röda Kors Egentliga Finlands distrikt driver Ålands mottagningscenter, en bostadsbaserad förläggning. Egentliga Finlands distrikt har i 30 år bedrivit mottagningservice genom sin förläggning i Pansio. Ålands mottagningscenter är det första centret i Finland som har verksamhet helt på svenska. Förläggningen har ett lagstadgat ansvar för asylsökanden och personer med tillfälligt skydd. Verksamheten har personal i form av socialarbetare, socialhandledare, samhällspedagoger, förmånshandläggare och ett flertal handledare. Vid centret finns också ÅHS-anställd sköterska och hälsovårdare. Verksamhetens omfattning beskrivs i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel.

Kostnader kopplat till mottagnings servicen omfattar asylsökanden och personer med tillfälligt skydd som ännu inte har en hemkommun. Migrationsverket betalar kostnaderna för inrättande och upprätthållande av förläggningar och flyktingslussar samt ersättning till tjänsteproducenten för ordnandet av mottagningstjänster.²⁸

2.3 Åtgärder på individnivå

Integrationslagen omfattar invandrare, utländska medborgare, som flyttar till Åland inom ramen för reglerad invandring, det vill säga invandrare som har ett giltigt uppehållstillstånd, uppehållsrätt eller uppehållskort i Finland samt registrerad hemkommun på Åland. En person som har uppehållstillstånd för kortare tid än ett år och som ansökt om fortsatt uppehållstillstånd skall enligt lagens tillämpningsanvisningar också anses ha flyttat till Åland.

---

²⁶ ÅFS 2012: 6 §

²⁷ FFS 1325/2014

²⁸ FFS 2011/746

Personer som söker asyl eller uppehållstillstånd i Finland omfattas inte av integrationslagstiftningen under tiden innan eventuellt uppehållstillstånd beviljas.²⁹

De lagstiftade åtgärderna för enskilda individer är behovsrelaterade. Personer som har finländskt medborgarskap (oavsett tidigare ursprung) omfattas varken av den åländska eller finländska integrationslagen när de flyttar inom landet, vilket däremot personer som ännu inte erhållit medborgarskap gör.

I denna lag avses med integration invandrarens och samhällets interaktiva utveckling med målet att ge invandraren de kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samtidigt som invandrarens möjligheter att upprätthålla sitt eget språk och sin egen kultur stöds.³⁰

I den åländska integrationslagstiftningen lyfts AMS och kommunen som centrala aktörer för integrationsarbetet. Ams och kommunen ska enligt lag erbjuda inledande kartläggning, integrationsplaner³¹, vägledning och rådgivning för de inflyttade som är registrerade vid myndigheten och står till arbetsmarknadens förfogande.

För inledande kartläggning av invandrare som inte registrerar sig vid Ams men som erhåller annat än tillfälligt får utkomststöd gör kommunen (om det inte uppenbart är onödigt) inledande kartläggningar tillsammans med invandraren inom två månader från inledd klientrelation.

Vilken instans som ansvarar för dessa åtgärder beror på om personen är i arbetsför ålder och står till arbetsmarknadens förfogande. En person som är registrerad vid Ams kan göra sin inledande kartläggning och upprätta sin integrationsplan antingen vid Ams eller som ett samarbete mellan Ams, invandraren och kommunen. Personer som inte är registrerade vid Ams har rätt att göra inledande kartläggningen och eventuell integrationsplan i kommunen som hen anses bo i. Utöver individuella kartläggningar och integrationsplaner kan kommunen även upprätta dem familjevis eller för barn/ungdomar. Kommunen ansvarar för att barnen blir hörda i frågor som berör dem.³²

Om en invandrare själv begär en inledande kartläggning av kommunen har personen, även utan att lyfta utkomststöd, rätt till en kartläggning inom 2 månader efter begäran om personen själv anses vara i behov av det. Vid kartläggningen bedöms om en integrationsplan skall upprättas. Uppdragen för kommunen och Ams samt invandrarens rätt till inledande kartläggning och integrationsplaner beskrivs närmare i lag.³³

Enligt 17 § i landskapslagen om främjande av integration har både kommunen och myndigheten samt invandraren specifika skyldigheter i integrationsprocessen. Kommunen och myndigheten ska utarbeta en integrationsplan tillsammans med invandraren och tydligt informera om de rättigheter och skyldigheter som följer av planen. Denna information ska ges på ett sätt som invandraren förstår, både skriftligt och muntligt om så önskas. Kommunen och myndigheten ansvarar också för att tillhandahålla de åtgärder och tjänster som ingår i planen, inom de budgeterade ramarna.

---

²⁹ Berörd rikslagstiftning FFS 2011/746 (Lag om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel), FFS 2004/301 (Utlänningslag), FFS 2010/1386 (Lag om främjande av integration).

³⁰ ÅFS 2012:74 3 §

³¹ ÅFS 2006:8 8b §

³² ÅFS 2012:74 4§ samt 15§, Barnskyddslagen (FFS 41 7/2007) som äger tillämpning på Åland enligt LL (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland om barnskyddslagen. Förvaltningslagen (2008:9) för Åland 28§

³³ Läs mer om Ams roll i integrationsarbetet i Landskapslag (2012:74) om främjande av integration. Ams basservice beskrivs i Landskapslag (2006:8) om arbetsmarknadspolitisk verksamhet

Invandraren är skyldig att delta aktivt i både utarbetandet och revideringen av integrationsplanen samt att följa integrationsplanen. Detta inkluderar att regelbundet delta i svenska undervisning samt andra överenskomna aktiviteter som överenskomms i planen. Invandraren måste också rapportera till kommunen eller myndigheten om hur planen genomförs, inom den tid och på det sätt som överenskommits. Om invandraren utan giltig orsak vägrar delta i processen kan detta leda till en begränsning av arbetslöshetsförmånen eller en sänkning av utkomststødet, i enlighet med gällande lagstiftning på Åland.

2.4 Tredje sektorns roll

Tredje sektorn har en mobiliserande roll som bidrar till samhällsutvecklingen bland annat genom att lyfta och bevaka olika rättighetsfrågor i samhället. Verksamheten, nätverken och eldsjälarna i tredje sektorn kan också spela en viktig roll för den enskilde inflyttades integration. Det kan vara grunden för ett rikare socialt liv och bredare kontaktnät, ett sätt att förkovra sig, förverkliga sig själv, öva på språket och lära känna kulturen. Detta kan också vara avgörande i andra sammanhang utanför föreningsverksamheten. Nätverken lyfts som värdefulla av den inflyttade målgruppen i flera sammanhang; vid jobbsökning och för att få det vardagliga pusslet att gå ihop. Verksamheten och kraven inom tredje sektorn har ofta lägre tröskel, vilket gynnar en högre delaktighet. När bredden av kunskap, erfarenheter, frågeställningar och intressen finns representerat i tredje sektorn är det lättare att ha någon att identifiera sig med och steget för att vara med och bli delaktig blir lägre.

Tredje sektorn kan spela en viktig roll för att främja delaktighet, inkludering och goda relationer kring delade fritids- och specialintressen så som kultur, idrott och annat. Det räcker dock inte med att konstatera att "alla är välkomna", utan det krävs en ökad medvetenhet kring att synliggöra eventuella hinder för deltagande och fundera kring hur kommunikation, mötesformer och annat eventuellt kan utvecklas för att inkludera fler och förverkliga potentialen som finns. Kommunernas bibliotek kan fungera en central mötesplats för att främja evenemang och diskussionsträffar mellan befolkningsgrupper.

Riktade integrationssatsningar kan göras av föreningar och dess medlemmar i samarbete med kommunernas integrationsinsatser. En dialog med tredje sektorn prioriteras inom landskapet särskilt för att samla in information om behov eller trender som kan vara av vikt för landskapets integrationsfrämjande åtgärder. Nordregios forskning *From Migrants to Workers* (2017), rapporterade att tredje sektorn kan spela en viktig roll i integrationen av invandrare, men att möjlighet att utnyttja tredje sektorns krafter är sårbar om ingen har ett uttalat ansvar för samordningen. Till kommunens lagstadgade uppdrag hör enligt integrationslagen en samordning och dialog med lokala föreningar.³⁴

---

³⁴ ÅFS 2012:74 25 §

3 Statistik

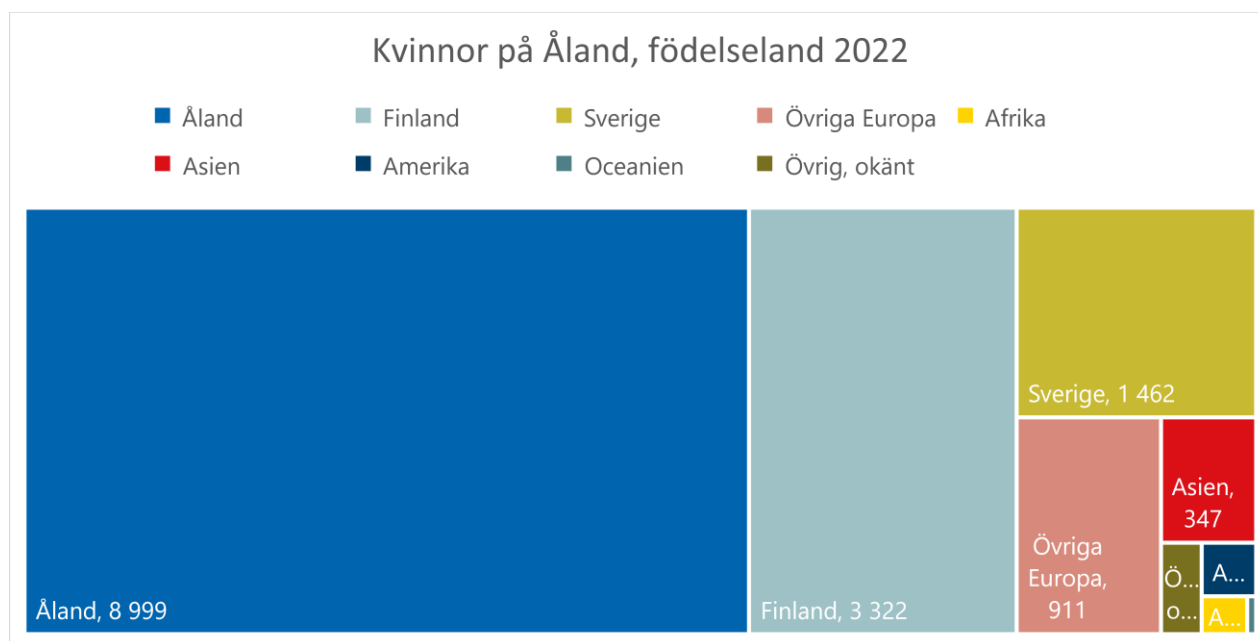
År 2020 bodde globalt sett cirka 281 miljoner människor utanför sitt födelseland, vilket utgör 3,6 procent av världens befolkning.³⁵ Majoriteten flyttar från sitt födelseland på grund av arbete, familjeband eller studier. Det finns många orsaker att flytta till Finland. De senaste åren har de viktigaste orsakerna i storleksordning varit familj, arbete, studier och internationellt skydd. I synnerhet arbetskraftsinvandringen från länder utanför Europa har ökat.

Enligt Statistikcentralens befolkningsprognos kommer Finlands folkmängd att börja minska i början av 2030-talet. Utan nettoinvandring kommer den arbetsföra befolkningen i Finland att minska med över 150 000 personer fram till 2030. Om den årliga nettoinvandringen ökade med en tredjedel, skulle Finlands folkmängd börja minska först vid decennieskiftet 2040. Om nettoinvandringen ökade med hälften, skulle folkmängden nästan förbli oförändrad fram till 2060.³⁶

Invånarantalet på Åland den 31 december år 2023 uppgick till 30 547 personer. Närmare 11 500 av den åländska befolkningen är inflyttade (38 procent). Majoriteten är i arbetsför ålder. I Mariehamn är drygt 45 procent av invånarna födda utanför Åland, i skärgården närmare 38 procent och på landsbygden över 31 procent.

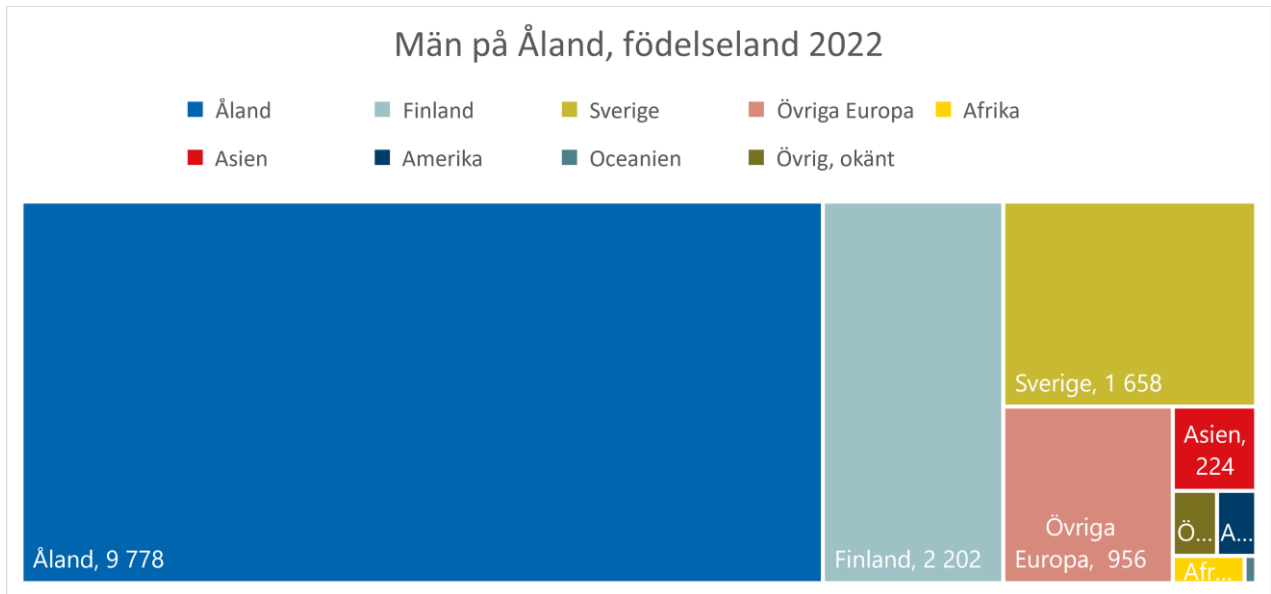
3.1 Födelseort och kön på Åland

2022 var fördelningen enligt födelseort; Åland 18 777 (Kvinnor: 8 999, Män: 9 778), Finland 5 524 (Kvinnor: 3 322, Män: 2 202), Sverige 3 120 (Kvinnor: 1 462, Män: 1 658), övriga Europa 1 867 (Kvinnor: 911, Män: 956), Afrika 112 (Kvinnor: 50, Män: 62), Asien 571 (Kvinnor: 347, Män: 224), Amerika 167 (Kvinnor: 85, Män: 82), Oceanien 20 (Kvinnor: 10, Män: 10) samt övriga/okända 201 (Kvinnor: 109, Män: 92).

³⁵ IOM, World Migration Report 2022, <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>

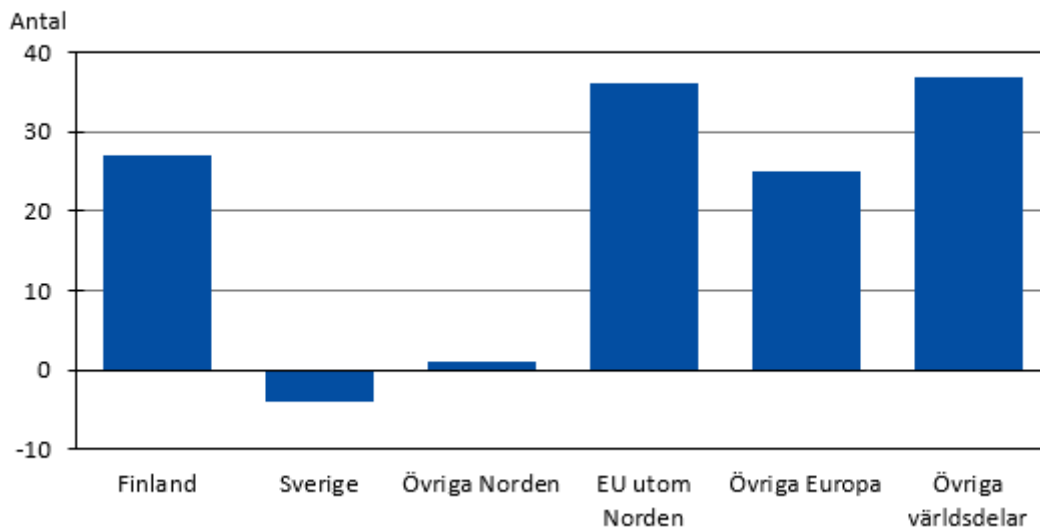
³⁶ Rotkirch, A. (2021). Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä (Ökande fruktsamhet och längre livslängd, på finska). Statsrådets publikationer 2021:2.

År 2022 var inflyttningen från Finland 383 personer, en ökning med 80. Inflyttningen från Sverige minskade till 350 personer. Tio personer flyttade till Åland från övriga Norden, varav åtta från Danmark och två från Norge, ungefär lika många som året före. Från utomnordiska länder kom 172 personer, också det i stort sett på samma nivå som 2021.

Av den utomnordiska inflyttningen 2022 kom 74 personer från EU-länder, varav 17 från Tyskland. Nästan lika många flyttade in från Rumänien respektive Lettland, vilket särskilt för Lettlands del var mindre än året före. Ett tiotal personer flyttade till Åland från vardera Spanien, Serbien, Ukraina, Ryssland och Filippinerna. Att inte flera inflyttade noteras från Ukraina betyder att merparten av den stora mängd flyktingar som anlände 2022 inte ännu vid årsskiftet hade en åländsk hemkommun.³⁷

Flyttningsnetto efter in-/utflyttningsområde 2022

I rapporten "Att leva och bo som inflyttad på Åland" framgick att de två vanligaste orsakerna bakom flytten till Åland bland inflyttade med utomnordiskt modersmål i första hand var arbete (50 procent) och i andra hand

³⁷ ÅSUB, Befolkningsrörelsen 2022, slutliga siffror

att partnern hade anknytning till Åland (27 procent). Detta var oavsett kön. Statistiskt fanns dock en markant skillnad mellan könen i de olika grupperna. Bland de som uppgav arbete som flyttningsorsak fanns en dominans av män, medan de som uppgivit anknytning som flyttningsorsak i större utsträckning representerades av kvinnor. Bland personer som flyttat inom Norden var den vanligaste orsaken till flytt att partnern hade anknytning till Åland och därefter arbetet, tryggheten och naturen.³⁸

Personer med tillfälligt skydd ingår inte i statistiken över befolkningsrörelser och inflyttning till Åland, eftersom de är registrerade vid Ålands mottagningscenter och saknar hemkommun på Åland. Ålands mottagningscenter har under verksamhetsåren 2022–2024 haft ca 400 personer som rör sig på Åland i olika omfattning. Många har förvärvsarbetat och deltagit i barnomsorg och undervisning. Personer med tillfälligt skydd inkluderas enbart i statistiken över elevers utbildning och inte i inflyttningsstatistiken. Personer med tillfälligt skydd som fått hemkommun på Åland ingår i allt statistiskt underlag.

3.2 Språk och åldersstruktur

Åläningar med annat modersmål än svenska fortsätter att öka och 2022 utgör 14 procent av befolkningen (4301 personer). Andelen med svenska som modersmål fortsätter minska och uppgick till 26 058 personer år 2022. Den enskilt största språkgruppen efter svenskan är finskan som i det närmaste konstant ligger kvar på runt 1400 personer (Kvinnor: 899, Män: 497).

År 2019 fanns den största andelen inflyttade i åldersgruppen 35–39 år där 18,5 procent hade annat modersmål än svenska och finska. Sett till hela befolkningen hade 8,8 procent annat modersmål än svenska och finska (4,7 procent). Mångfalden av språk är stor, 67 språk fanns registrerade på Åland år 2019.³⁹ År 2023 hade det ökat till 72 olika modersmål på Åland.⁴⁰

År 2022 var återinflyttare över en femtedel av de inflyttade, det vill säga personer som är födda på Åland men som har bott utanför Åland en tid. Återflyttarna utgjorde 29 procent av de inflyttade från Sverige och 23 procent av de inflyttade från Finland. Av den totala inflyttningen var två tredjedelar svenskspråkiga. De svenskspråkiga som flyttade ut var lika många som de som flyttade in. För personer med andra språk bidrog till ett sammanlagt flyttningsöverskott på över 100 personer. Det största nettotillskottet kom för finska och engelska med ett tjugotal personer vardera, och för serbiska, portugisiska, spanska, tyska, ryska och tagalog med mellan 5 och 10 personer.⁴¹

---

³⁸ ÅSUB Rapport 2020:3, s.3 ff

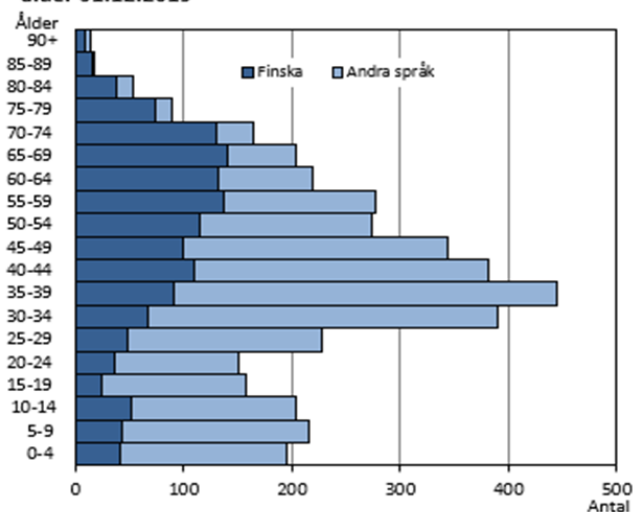
³⁹ Utöver de namngivna språken uppgav ÅSUB två personer som var registrerade under "övriga språk" och 6 personer registrerade som "okänt språk".

⁴⁰ ÅSUB, Åland i siffror 2023

⁴¹ ÅSUB, Flyttningsrörelsen 2022

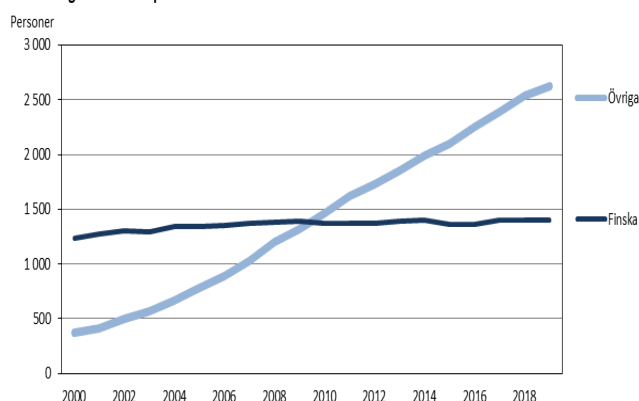

Invånare med andra språk än svenska efter ålder 31.12.2019

Gällande personer som har annat modersmål än svenska var de som talar ett annat språk än finska i kategorin 50 år eller yngre i en majoritet jämfört med de som har finska som modersmål. I åldrarna 30–40 har totalt 22 procent annat modersmål än svenska; med en fördelning på 4 procent finska och 18 procent andra språk. Bland de icke-svenskspråkiga som har fyllt 60 år dominerar de finskspråkiga.⁴²

Befolkning med andra språk än svenska 2000-2019

Sedan 2011 har andelen elever med annat modersmål än svenska mer än fördubblats i grundskolan. Ökningen är en trend som märks i alla utbildningsdistrikten. Mariehamn och övriga skärgården har konsekvent legat på en högre nivå än övriga distrikt. Ökningen har procentuellt sett varit störst inom Norra Ålands utbildningsdistrikt.⁴³ Hösten 2019 uppgick antalet till 330 elever, vilket utgör 11 procent av grundskoleeleverna. År 2019 fanns 33 olika modersmål representerade i grundskolan. Alla skolor har någon elev med främmande modersmål.⁴⁴ Hösten 2022 får 94 elever förberedande undervisning och något fler flickor än pojkar erhåller detta språkstöd. Förberedande undervisning ska ge eleven tillräckliga kunskaper i svenska och övriga färdigheter som behövs för att inleda allmän undervisning i grundskolan. Ett annat språkstöd som infördes var

⁴² ÅSUB, Befolkningens språk, födelseort och medborgarskap 31.12.2019

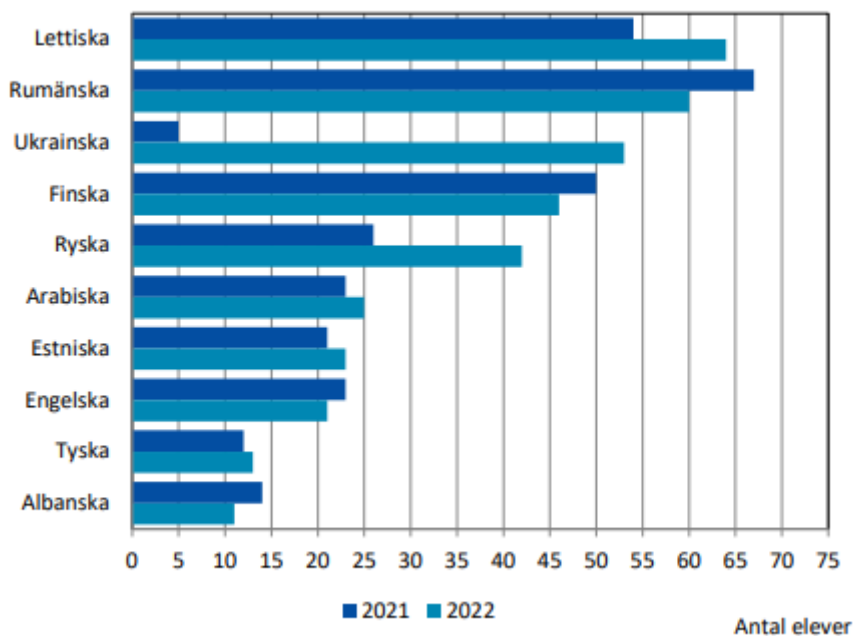
⁴³ ÅSUB, UT 2022:2

⁴⁴ Från 5 till 11% enligt ÅSUB:s statistikmeddelande om grundskolan:

https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/statistics/statistikmeddelande_grundskolan_2019.pdf

ämnesspecifikt språkstöd, vilket syftar till att ge eleven stöd i svenska för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Detta stöd får 42 elever hösten 2022 och även i detta fall är flickorna i majoritet. Bland elever med ett annat modersmål än svenska är det dubbelt så vanligt att få mångprofessionellt stöd i jämförelse med de som har svenska som modersmål.⁴⁵

Figur 2. De tio vanligaste modersmålen förutom svenska hösten 2021 och 2022

Källa: ÅSUB Utbildningsstatistik

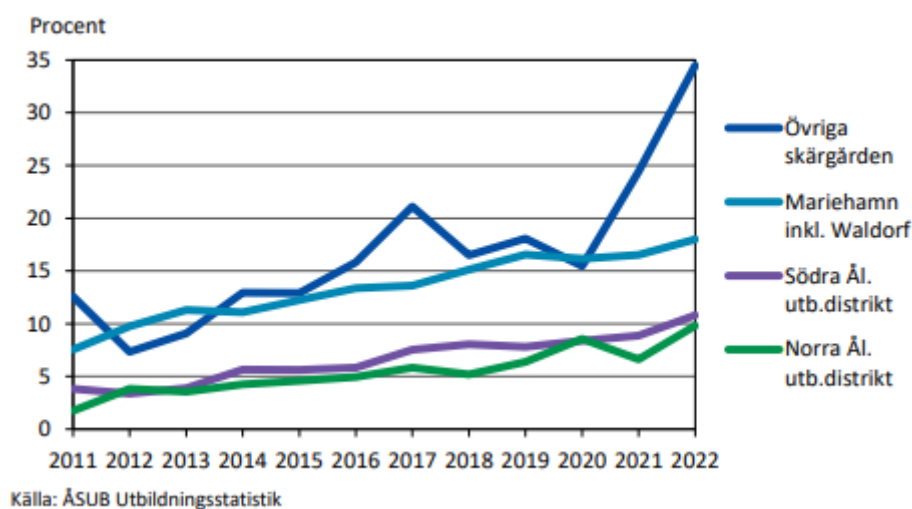
Andelen elever med ett annat modersmål än svenska uppgår till drygt 14 procent hösten 2023, en tydlig ökning i jämförelse med hösten 2010 då 4 procent hade ett annat modersmål. Hösten 2023 är de fem största språken förutom svenska i storleksordning: lettiska, rumänska, ukrainska, finska och ryska. Längre var finska det största modersmålet förutom svenska men på senare år har både lettiska och rumänska seglat upp som de två största språken. Utöver dessa språk är sedan förra året även de som talar ukrainska fler än de finstalande.⁴⁶ Ökningen beror i huvudsak på att antalet barn med ukrainska och ryska som modersmål ökat kraftigt hösten 2022. Detta har resulterat i att ukrainska nu är det tredje vanligaste modersmålet förutom svenska. Skärgården har högst andel elever med ett annat modersmål än svenska, cirka 34 procent, följt av Mariefhamn med 18 procent.⁴⁷

⁴⁵ ÅSUB, UT 2022:2

⁴⁶ ÅSUB, Grundskolan hösten 2023, <https://www.asub.ax/sv/statistik/grundskolan-hosten-2023>

⁴⁷ ÅSUB, UT 2022:2

Figur 3. Andel elever med ett annat modersmål än svenska hösten 2011–2022, efter skoldistrikt

Antalet barn som får hemundervisning uppgår till 113 höstterminen 2023, fyra fler barn än året innan och en något lägre ökningstakt än tidigare år. Sett till hela den redovisade perioden, från 2012 och framåt, har dock antalet tiofaldigats. Könsfördelningen är jämn bland hemundervisade barn. Nästan hälften bor på landsbygden, ca 30 procent i Mariehamn och resterande 20 procent i skärgården. Strax under 90 procent av de som får hemundervisning på Åland är födda i Sverige.⁴⁸

ÅSUB:s statistik över inflyttningen enligt åldersgrupp år 2022 visar att relativt få av de inflyttade är äldre. Generellt flyttar äldre inte i lika hög grad som yngre. På sikt kommer andelen äldre med främmande språkbakgrund att öka, vilket ställer krav på exempelvis omsorg och vård. Äldres mångfald, bland annat ursprung och språk, behöver beaktas inom äldreomsorg och vård till äldre. Även främmande språkbakgrund och språkkunskap hos personal inom vård och omsorg behövs beaktas. Andelen äldre med andra språk än svenska och finska är ännu liten på Åland.⁴⁹

3.3 Medborgarskap och hembygdsrätt

Medborgarskap kan både ändras och vara dubbelt. År 2022 hade 3 678 personer utländska medborgarskap, vilket motsvarar 12,1 procent av den åländska befolkningen. Av dessa är drygt 1 700 medborgare i Sverige eller ett annat nordiskt land, närmare 1 500 i någon annan EU-stat och 500 i andra länder.

2022 hade totalt 26 033 personer hembygdsrätt (Kvinnor 13 116, Män 12 917). 24 263 personer med hembygdsrätt är bosatta på Åland (Kvinnor 12 184, Män 12 079).

I ÅSUB:s rapport Att leva och bo som inflyttad på Åland framgår att männen generellt har stort fokus på att snabbt hitta arbete. Männen får i större utsträckning arbete inom det privata och kvinnorna inom offentliga sektorn. De utomnordiska kvinnorna lyfter vikten av att få lära sig svenska och få bättre kunskap om den åländska kulturen och samhället, att få stöd av inflyttade från samma land, att barnen i framtiden ska hitta ett arbete och att hitta en lämplig bostad. De nordiskt inflyttade kvinnorna önskade i markant större utsträckning än männen från Norden att få bli finländska medborgare.⁵⁰

⁴⁸ ÅSUB, Grundskolan hösten 2023, <https://www.asub.ax/sv/statistik/grundskolan-hosten-2023>

⁴⁹ Ett äldrevänligt Åland – Program för landskapsregeringens äldrepolitik 2023–2030

⁵⁰ ÅSUB Rapport 2020:3, s. 34

4 Strategisk inkludering

Migration och flyttningsrörelse har i forskningen bland annat förklarats med push och pull-faktorer. Medan begreppen integration, inkludering och etablering handlar om steget efter flytten. Här ligger fokus på metoder som möjliggör för personen att bli delaktig och känna sig som en del av det åländska samhället. Viktiga nycklar till inkludering är att tillgängliggöra det åländska samhället genom att erbjuda information, kunskap och språk.

En stor del av ansvaret för integrationsarbetet görs inom ramen för landskapets och kommunernas ordinarie verksamhet inom barn- och äldreomsorg, grundskola, socialvård, utbildning, validering, vägledning, arbetsmarknadspolitik, sysselsättning samt hälso- och sjukvård.

Integration och inkludering grundar sig på alla människors lika värde och respekt oberoende av kön och samförstånd mellan människor med olika social, kulturell, språklig, religiös och etnisk bakgrund. Landskapsregeringen konstaterar att ett framgångsrikt integrationsarbete förebygger utanförskap och resulterar i rättvisa, demokrati och vinster för det åländska samhället.

Det övergripande målet för integration är att alla kvinnor, män, flickor, pojkar och icke-binära personer ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på alla områden i livet. Åland ska vara ett inkluderande samhälle där alla garanteras en likvärdig behandling och fler har möjlighet att delta och bidra till en positiv samhällsutveckling.

De inflyttades levnadsförhållanden ska på centrala delområden (inkomst, utbildning, sysselsättning, hälsa och deltagande) vara på samma nivå som den övriga befolkningens. Detta mål kvarstår från det tidigare programmet.

I landskapslagen om främjande av integration beskrivs lagens syfte på detta sätt:

Syftet med denna lag är att stödja och främja invandrarkvinnors och invandarmäns samt invandrarflickors och invandrapojkars utbildning, sysselsättning och annan integration samt deras möjligheter att aktivt delta i samhället. Lagens syfte är dessutom att främja jämlikhet och likabehandling och en positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper.

Landskapsregeringens förvaltningsspråk, myndighetsutövning och handläggning av ärenden ska enligt förvaltningslagen ske på svenska. I enlighet med integrationslagens föreskrifter ska landskapsregeringen upprätthålla allmän samhällsinformation på flera språk. Ambitionen är att alla inflyttade ska få en god introduktion till det åländska samhället.

Mål:

- Minska diskriminering i rekryteringsprocessen

Åtgärder:

- ✓ Ålands landskapsregering gör en översyn av sin rekryteringspolicy. Rekryteringspolicyn är riktgivande för landskapsregeringens underlydande myndigheter.

Ansvarig: Landskapsregeringens personal- och kommunikationsenhet

4.1 Information och stöd

Ålands landskapsregering erbjuder sedan tidigare integrationsfrämjande åtgärder som en del av basservicen och ska, enligt lagstiftningen, dessutom bistå med information kring Åland och det åländska samhället till sina

invånare. Informationen till inflyttade sprids via hemsidor, inom ramen för SFI-undervisningens samhällsorientering och informationskontoret Kompassen. Enskilda myndigheter och aktörer ansvar för att tillhandahålla information, god service och gott bemötande. Tolkning ska användas vid myndighetsutövning när så krävs enligt lagstiftning och kan på Åland göras smidigt per telefon eller videolänk.

Sedan 2014 upprätthåller landskapsregeringen informationskontoret Kompassen som en integrationsfrämjande åtgärd. Kompassens verksamhet följs upp löpande och årligen fattas beslut om finansieringen av verksamheten. I ÅSUB:s rapport "Att leva och bo som inflyttad på Åland" lyftes informationskontoret Kompassen som en viktig plats för att få information och vägledning på en övergripande nivå. Kompassens verksamhet riktar sig huvudsakligen till utomnordiskt inflyttade personer och gör ingen skillnad på om personen står till arbetsmarknadens förfogande eller inte. Kontoret erbjuder information och service samt hänvisar personer vidare till rätt instans i samhället. Kompassen kompletterar nordiska ministerrådets informationskontor "Info Norden" men som fokuserar på nordisk inflyttning.

Ålands landskapsregeringens arbetsmarknadspolitiska integrationsutbildning, svenska för inflyttade (SFI), erbjuds som ett stöd för den inflyttades integrationsprocess. Parallellt med språkstudierna informeras, utbildas och vägleds den studerande kring arbetslivsfrågor, samhällskunskap och kulturkännedom. Målet är att studerande ska få en realistisk och aktuell bild av det åländska samhället och av deras egna möjligheter till delaktighet som samhällsmedlem. Läroplanen lyfter att SFI ska innehålla grundläggande åländsk information om bland annat samhällets historia, olika institutioner, hälso- och sjukvård, socioekonomiska förhållanden samt om de åländska traditionerna och kulturen.

Vissa sektorer i näringslivet, exempelvis specialister inom olika branscher, har ofta svårare att rekrytera kompetent arbetskraft till Åland. I verksamhetsplanen för Ams lyfts att myndigheten fortsättningsvis kommer lägga resurser på rekryteringsinsatser både på och utanför Åland genom aktiviteter inom ramen för Åland Living och genom aktivt deltagande i det europeiska nätverket inom arbetsförmedling och rekrytering, EURES.⁵¹

Utöver Ams ordinarie verksamhet finns även Åland living som kombinerar information om lediga jobb med praktiskt stöd kring flytt, boende, fritid samt genom berättelser ökar intresset för Åland som en attraktiv plats att leva och bo på. Åland Living ska vara en länk mellan inflyttare och myndigheter, företag och organisationer och ge svar på de frågor som uppstår när någon vill flytta till Åland. Åland Living samarbetar med och har ett brett kontaktnät bland företag, övriga myndigheter, kommuner och skolor på Åland. Åland living är en del av landskapets totala integrationsarbete, varför samverkan med aktörer som verkar för integration är av vikt.

Mål:

- Effektivisera informationsinsatser till inflyttade på Åland

Åtgärder:

- ✓ Ålands landskapsregering ser över och effektiviserar sina informationsinsatser till inflyttade för att erbjuda en bättre helhet.
- ✓ Ålands landskapsregering utreder möjligheterna att ordna en informationskampanj riktad till majoritetsbefolkningen för att främja inkludering

---

⁵¹ Inriktning på arbetsmarknadspolitiken år 2024, ÅLR 2024/67

- ✓ Ålands landskapsregering skapar förutsättningar för inflyttade att tillgodogöra sig information om myndigheternas roll i samhället och hur rättsväsendet fungerar på Åland.

Ansvarig: Regeringskansliet.

Tillgång till språk

Oavsett ålder är det svenska språket en viktig förutsättning för att fullt ut kunna delta i det åländska samhället.

Enligt lag ska kommunerna erbjuda invandrade kommuninvånare som inte står till arbetsmarknadens förfogande olika integrationsåtgärder, språkundervisning och kurser oavsett ålder och livssituation. Behoven fastställs i den inledande kartläggningen. Kommunerna redogör för hur språkbehovet ska tillfredsställas för de som inte omfattas av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i det kommunala integrationsfrämjande programmet och genom individuella integrationsplaner. Kommunen kan till exempel ordna egna kurser genom att skriva in det i integrationsplanerna och bekosta kvällskurser, ordna språkpraktik eller språkbad inom kommunens ordinarie verksamheter eller genom sitt lagstadgade samarbete med föreningar.⁵² Ju fler möjliga vägar till svenskundervisning som står till buds, desto större chans att invandrare i olika livssituationer hittar något lämpligt alternativ. Kommunen har också rätt att ordna kurser för att stärka invandrares första språk. Kommunens integrationsfrämjande åtgärder fastställs i stora drag i det kommunala integrationsprogrammet.

Stöd i barnomsorg och skola

Lagen om barnomsorg och grundskola⁵³ ger barnomsorgsverksamheterna ett särskilt uppdrag att stödja barn med annat modersmål än svenska och att ge varje barn en god grund för sin språkliga och kulturella identitet.

Barnomsorgen har en tydlig roll vad gäller att stödja barns språkutveckling. För en del barn kan det vara det första mötet med svenska språket. Studier visar att om det inom barnomsorg och skola finns en uppmuntrande inställning till barnets flerspråkighet och att det ses som en tillgång och resurs så kan det främja barnets språkutveckling.

Flerspråkiga barn är ofta bärare av fler kulturer. I artikel 2 i barnkonventionen fastställs att staten ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn skyddas mot alla former av diskriminering. Barn som tillhör de nationella minoriteterna har bland annat rätt till sitt språk. Även barnkonventionens artikel 30 slår fast att barn som tillhör en minoritet ska ha rätt till sitt kulturliv, religion och språk. Barnomsorgspersonalens roll är att bekräfta barnets bakgrund. Vårdnadshavaren har det slutliga ansvaret för att barnet får tillgång till hemmets kulturbakgrund. Kommunen kan med stöd av lag även lägga in kurser i barnets eller familjemedlemmarnas första språk när de upprättar integrationsplaner.

Oavsett var barnet är fött ska alla barn på Åland ha gynnsamma förutsättningar för en god skolstart. Detta gäller även barn som inte har finländskt medborgarskap, kommunen bör genomföra en inledande kartläggning och vid behov också upprätta en individuell (eller för familjen) integrationsplan samtidigt som kommunen beaktar barnkonventionen. Ansvarsområdet ligger inom ramen för kommunernas verksamhet och lyfts särskilt i integrationslagstiftningen:

---

⁵² ÅFS 2012:74 21 §

⁵³ ÅFS 2020:32

15§ Integrationsplan för en minderårig

[...] När behovet av en plan bedöms och planen utarbetas ska den minderårigas önskemål och åsikter utredas och beaktas [...] Planen samordnas med integrationsplanen för familjen och andra relevanta planer som utarbetas för den minderåriga.

Integrationsplanen utarbetas tillsammans med barnet eller den unga personen och hans eller hennes vårdnadshavare eller företrädare. [...]

16§ Integrationsplan för en familj

Kommunen utarbetar en integrationsplan för en familj, om familjens helhetsituation förutsätter det.

Vid bedömningen av behovet av en plan ska särskild uppmärksamhet fästas vid föräldrarnas förutsättningar att stödja och vägleda barnets eller den unga personens utveckling och vid föräldrarnas behov av stöd och utbildning.

Integrationsplanen för en familj ska utarbetas genom sektorsövergripande samarbete och samordnas med de personliga integrationsplanerna och andra relevanta planer som utarbetats för familjemedlemmarna.

Från hösten 2021 ersätts stödundervisning i svenska med ett tredelat system i grundskolan bestående av:

1. förberedande undervisning (max 4 terminer)
2. svenska som andraspråk
3. ämnesspecifikt språkstöd

Ämnesspecifikt språkstöd ges för att stärka elevens möjligheter att ta till sig undervisningen i alla grundskolans ämnen. Inom ramen för den förberedande undervisningen får eleven ett individuellt studieprogram. Landskapsregeringen anslår årligen särskilda medel som kommunerna kan ansöka om som stöd för barnets svenska språkinläring.

Som tidigare nämnts hade 11 procent av barnen i grundskolan år 2019 ett annat modersmål än svenska. Stödundervisning i svenska gavs till 60 procent av flickorna och 47 procent av pojkarna.

Sent anlända invandrarelever till grundskolan har ofta bristande språkfärdigheter när läroplikten fullgjorts. Resultatet kan bli att man går ut grundskolan med skiljebetyg, vilket begränsar möjligheterna att studera vidare på gymnasienivå. Ålands landskapsregering utreder formerna för utbildning inför fortsatta studier, något som också är inskrivet i regeringsprogrammet.⁵⁴ Syftet med den förberedande undervisning är att bättre förbereda studerande som inte har svenska som modersmål samt ge stöd till studerande som behöver ytterligare stöd och handledning för att genomföra en examen eller delexamen.

På gymnasienivå förekommer det oftare att de studenter som har svenska som andraspråk avbryter sina studier. Bland de med svenska som förstaspråk avbryter kvinnor sina studier i större utsträckning och männen tar sin examen. Hos de inflyttade studenterna med svenska som andra språk är bilden det omvända: flera män avbryter sina studier på gymnasienivå, medan flera kvinnor med svenska som andra språk avlägger sin examen.⁵⁵

---

⁵⁴ MEDDELANDE nr 1/2023-2024, Ett tryggt, öppet och framtidssäkert Åland

⁵⁵ ÅSUB, Översikter och indikatorer 2020:5, Inflyttning och integration ur ett könsperspektiv

En värdefull grund för att kunna utveckla och fördjupa sina kunskaper i ett nytt språk är goda kunskaper i sitt förstaspråk. Möjligheter till nätbaserad undervisning i olika språk finns både i Sverige och Finland. Kunskap och kompetens om flerspråk och andraspråk hos lärare och personal inom barnomsorg, grundskola och gymnasium som arbetar med barn och unga med annat modersmål än svenska är fortsatt viktig för att kunna tillgodose barnens rätt till utbildning utifrån barnets bästa som princip. Det är viktigt att stöda flerspråkigheten bland barn och unga. Genom goda kunskaper i modersmålet kan lärandet av ett andraspråk underlättas. Genom integrationsplanen för barn och ungdomar⁵⁶ har kommunen möjligheten att lyfta undervisning i barnets modersmål. Kommunerna kan även som valfritt läroämne erbjuda elever med ett annat modersmål än svenska undervisning i elevens hemspråk, om hemspråksundervisningen utgör en förutsättning för elevens inlärnin g av det svenska språket.⁵⁷ Det är möjligt för en åländsk skola att anställa en lärare som ger distansundervisning, utan att befinna sig på Åland, vilket till exempel kan vara aktuellt för hemspråksundervisning.⁵⁸ Språk bör ses som en viktig resurs för det åländska samhället.

Ålands landskapsregering rekommenderar att kommunerna i sina kommunala program beskriver att lärare och personal inom barnomsorg och grundskola i samband med inskrivning av nya barn bör fråga upp hur länge familjen bott på Åland och om kommunen har gjort någon aktuell integrationsplan för familjen. Kommunen har enligt lag också ett ansvar att informera om sin verksamhet och service.

Mål:

- Alla inflyttade erbjuds möjlighet att lära sig svenska.
- Alla inflyttade barn klarar av att genomföra grundskolan.
- Elever med annat modersmål än svenska bör kunna utveckla och fördjupa sina kunskaper i modersmålet, som en grund för att stärka sina kunskaper i svenska.
- Skolorna arbetar effektivt med sina åtgärder för att förebygga diskriminering

Åtgärder:

- ✓ Riktade åtgärder för att säkra att berörd personal inom barnomsorg och grundskola har en allmän insikt i andraspråksforskning och teorier om flerspråkighet så att stödet till inflyttade barn optimeras.
- ✓Handledning/rådgivning bör vid behov erbjudas av arbetsgivaren till berörd personal inom kommunal barnomsorg och grundskola
- ✓ Riktade åtgärder för att säkra att berörd personal inom barnomsorg och grundskola har goda baskunskaper om mångfald, mångkulturalism och flerspråkighet

Ansvarig: Landskapsregeringens utbildningsbyrå och specialsakkunnig vid regeringskansliet. Kommunen är huvudman för kommunens utbildningsverksamhet. Respektive kommun redogör för sitt uppdrag och utbildning av sin personal i sitt kommunala program för integrationsfrämjande.

Kompletterande satsningar som utförs av tredje sektorn kan stödjas med PAF-medel inom fastställda principer och kriterier.

Integrationsutbildning, SFI

Den arbetsmarknadspolitiska integrationsutbildningen – Svenska för inflyttade (SFI) syftar till att främja mångkulturalism och ge vuxna inflyttade med annat modersmål grundläggande baskunskaper i det svenska språket som redskap för kommunikation och aktivt deltagande i det åländska samhälls- och arbetslivet.

---

⁵⁶ ÅFS 2012:74 15 §

⁵⁷ ÅFS 2020:32 DEL III 7 §

⁵⁸ Läroplan för grundskolan på Åland, Allmänna delen, sid 26

Nuvarande avtal är med Medborgarinstitutet i Mariehamn om ordnandet av sysselsättningsfrämjande utbildning i svenska. De sysselsättningsfrämjande SFI-kurserna riktar sig till inflyttade som är registrerade vid Ams och erbjuds på CEFR-nivå A1-B1.1. Vuxna inflyttade som saknar grundläggande läs-, skriv- och matematiska färdigheter har möjlighet till läs- och skrivundervisning inom ramen för utbildningen.

Landskapsregeringen konstaterar att tidig inkludering i samhället och på arbetsmarknaden och tillgång till det svenska språket skapar en bra grundförutsättning för inkludering och delaktighet i stort.

Varje läsår är det ungefär 100 antagna studerande vid SFI. Under läsåret 2022–2023 blev 93 personer antagna till SFI, varav 66 personer slutförde studierna. Statistik och uppföljning sköts av utbildningsbyrån.

Landskapsregeringen konstaterar att läsåret 2018–2019 studerade 51 män och 102 kvinnor, vid den sysselsättningsfrämjande integrationsutbildningen SFI. Förklaringen bakom den starka representationen av kvinnor på SFI-utbildningen kan eventuellt hittas i ÅSUB:s rapport "Att leva och bo som inflyttad på Åland" där det framgår att kvinnorna i större utsträckning fokuserar på att lära sig språket och bli finska medborgare, medan männen lyfter att arbete är det viktigaste för att integreras i samhället. Statistiken bekräftar även att männen som är födda utanför Norden i större utsträckning än kvinnorna i samma målgrupp är i arbete (skiljer 3 procentenheter). Vad gäller alfabetiserings-kurserna har nästan alla deltagare varit kvinnor.

Landskapsregeringen konstaterar att SFI som ordnas för inflyttade som passerat läropliktsåldern ska lägga grunden för fortsatt utbildning på alla nivåer och för att komma in på arbetsmarknaden.

Mål:

- De personer som är arbetslösa och registrerade som arbetssökande vid Ams och ännu inte behärskar tillräcklig svenska ska få lära sig svenska

Åtgärd:

- ✓ Svenska för inflyttade (SFI) erbjuds fortsättningsvis kostnadsfritt som sysselsättningsfrämjande integrationsutbildning för personer som uppgjort sin integrationsplan och är registrerade vid Ams.
- ✓ Samhällsinformation ges inom SFI och tryggas fortsättningsvis i läroplan
- ✓ Läroplan för SFI uppdateras
- ✓ Vid behov ordnas integrationsutbildning för personer som har annat alfabet eller är analfabeter (finansieras och arrangeras av Ålands landskapsregering för personer som uppgjort sin integrationsplan och är registrerade vid Ams enligt lag eller av kommun).

Ansvarig: Utbildningsbyrån vid Ålands landskapsregering

Svenska för inflyttade i arbete (SIA)

I samarbete med arbetsgivarna erbjuder Ålands landskapsregering de inflyttade arbetstagarna möjlighet att utveckla sina kunskaper i svenska genom att erbjuda s.k. SIA kurser. Kurserna är avgiftsfria för både arbetstagare och arbetsgivare och ordnas enligt överenskommelse mellan kursarrangör och arbetsplatsen. Utbildningen ordnas i moduler om 28 eller 36 lektioner enligt behov och flexibilitet finns för att studera intensivt en kort tid eller utspritt under en längre period. Kurserna kan antingen hållas på arbetsplatsen, i Medborgarinstitutets lokaler eller virtuellt. Ålands landskapsregering står för finansieringen och läromedel.

Könsfördelningen för kurserna svenska i arbete har varit relativt jämn. Nuvarande avtal är med Medborgarinstitutet i Mariehamn. Kravet på deltagarna är att de ska vara införsäkrade vid FPA. Arbetsgivare som erbjuder undervisning i svenska för inflyttad arbetskraft gynnar arbetsgemenskapen och främjar i stort arbetstagarnas möjlighet till såväl delaktighet som personlig utveckling. Kurstiden fördelas så att halva

kurstiden sker på arbetstid och halva på deltagarens fritid. Innehåll och nivå anpassas till deltagarna individuellt eller till mindre grupper om 2-10 personer. Kursen erbjuds på CEFR-nivå A1-C2 och avslutas med ett utvärderande utvecklingssamtal tillsammans med läraren. Intyg ges på begäran.

Mål:

- Personer i arbete skall kunna lära sig svenska under mer ordnade omständigheter. Kursdeltagarna får lära sig både yrkessvenska och vardagssvenska på nivåer enligt Europarådets referensram för språk och integrationsutbildningens läroplan upp till CEFR C2-nivå.

Åtgärd:

- ✓ Svenska för inflyttade i arbete (SIA) i samarbete med arbetsplatser (kostnadsfritt för arbetstagaren, arbetsgivare bidrar med att arbetstagaren får gå svenskurs delvis på arbetstid. Skräddarsys tillsammans med kursarrangören).
- ✓ Dialog med näringslivet och andra arbetsgivare för eventuell vidareutveckling av språkundervisningen för att på bästa sätt matcha arbetsmarknadens behov.

Ansvarig: Utbildningsbyrån vid Ålands landskapsregering

Integrationsutbildning, SUAS

Utbildning i svenska för personer som har ett annat modersmål än svenska och som är utan arbetsmarknadsstöd. Det handlar om personer som omfattas av EU:s massflyktsdirektiv och asylsökande som är inregistrerade vid en flyktingförläggning samt andra personer som av någon orsak inte är berättigad till arbetslöshetsförmåner.

Utbildningen är i huvudsak en kvalificerad språkutbildning. Personer med annat modersmål än svenska ska inom utbildningen få lära sig att utveckla ett funktionellt andraspråk. I utbildningen ingår också annan undervisning som främjar tillträde till arbetslivet eller vidareutbildning såsom färdigheter i samhällsliv, kultur, grundläggande matematik samt användning av data- och kommunikationsteknik. Färdigheter för arbetslivet ska främjas bland annat med arbetslivsperioder integrerat i utbildningen

Mål:

- Utbildningsbyrån kartlägger behovet av SUAS.

Åtgärd:

- ✓ Utbildningsbyrån fattar beslut om fortsättning.

Ansvarig: Utbildningsbyrån vid Ålands landskapsregering

Allmän språkundervisning i svenska

Medborgarinstitutet ordnar också så kallade allmänna kurser i svenska för inflyttade. De här kurserna är ett bra alternativ för personer som inte vill, eller kan, gå en arbetskraftspolitisk SFI-utbildning. Dessa kurser är inte avgiftsfria, men kommuner kan som integrationsåtgärd välja att bekosta integrationsfrämjande åtgärder för personer som inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Kursarrangör: Medborgarinstitutet. Kursdeltagaren betalar en avgift, men om åtgärden ingår i en integrationsplan som upprättats med kommunen kan kommunen bekosta kursen, förutsatt att det ingår i personens integrationsplan.

Arbetarnas bildningsförbund rf (ABF) genomför intensivkurser i vardagssvenska. Kurserna genomförs på två nivåer; nybörjare och avancerad. Syftet med kurserna är att på kort tid, 10 tillfällen, lära sig vardagssvenska.

Kursarrangör: Arbetarnas bildningsförbund rf. Kursdeltagaren betalar en avgift, men om åtgärden ingår i en integrationsplan som upprättats med kommunen kan kommunen bekosta kursen, förutsatt att det ingår i personens integrationsplan.

Mål:

- Så många inflyttade kvinnor och män som möjligt erbjuds möjlighet att lära sig svenska.

Åtgärder:

- ✓ Kompletterande satsningar som utförs av tredje sektorn genom stöd av bland annat PAF-medel inom fastställda principer och kriterier.

Livslångt lärande

Den åländska utbildningen på gymnasialstadiet ska sträva till att ge studerande beredskap och kompetens att klara sig i olika situationer. Den ska ge studerande möjlighet till personlighetsutveckling och därmed ökad livskvalitet. Studerande ska också få kunskap om åländsk kultur och den åländska självstyrelsen.

Under föregående programperiod har det ordnats riktade satsningar i form av integrationsutbildningar vid Ålands gymnasium. Yrkesutbildningar till närvårdare samt servitör har erbjudits med extra undervisning i svenska. En utvärdering av utbildningarna planeras och bör ligga till grund för ytterligare satsningar framöver. Val av inriktning på integrationsutbildningarna görs utifrån identifierat behov av arbetskraft på Åland.

Möjligheten att bli antagen till övriga gymnasiala utbildningar, inklusive den teoretiska, för elever med annat modersmål, där kunskaperna i svenska efter avslutad grundskola inte är tillräckligt starka, behöver också förbättras. Det skulle kunna göras genom att införa en förberedande utbildning exempelvis vid Ålands folkhögskola för att läsa upp grundskolebetyg och stärka svenska språket. I dagsläget krävs bättre kunskap i svenska för att komma in på gymnasieutbildning än vad som krävs för att bli finsk medborgare.

Formerna för detta bör utvecklas så att alla har möjlighet att delta oavsett gruppstorlek (antalet individer som berörs). Kostnadseffektiviteten bör i det här fallet ses i ett längre samhällsekonomiskt perspektiv.

En integrerad skola är en skola som även fullvärdigt beaktar dem som p.g.a. bristande språkkunskaper har svårt att tillgodogöra sig skolans undervisning. Anpassningen till det åländska samhället och en ökad integration stärks genom insatser för att stärka hemspråket.

Mål:

- Flera studievägar för inflyttade kvinnor och män som inte omfattas av den åländska läroplikten.
- Förmågan att kommunicera och förstå arbetslivets och samhällets spelregler stärks hos studerande.
- Inflyttades möjlighet att delta som fullvärdiga medborgare stärks.
- Inflyttade barns förutsättningar att genomföra grundskolan stärks.
- Integrationsutbildningen ska lägga grunden för fortsatt utbildning på alla nivåer och för att komma in på arbetsmarknaden.
- Förbättra möjligheterna för individen att studera vidare på en yrkesutbildning eller en allmänbildande utbildning

Åtgärder:

- ✓ Förberedande undervisning för nyanlända ungdomar i gymnasieåldern
- ✓ Utbyte och dialog mellan berörda parter för vidareutvecklingen av insatser och åtgärder
- ✓ Utredda möjligheten för Åland att vara med i den nationella informationsresursen KOSKI för att bättre kunna följa upp och föra över uppgifter om individers utveckling och presentationer trots eventuell flytt.

Aktörer: Utbildningsbyrån vid Ålands landskapsregering, Ams, Ålands gymnasium vuxenutbildning, genomförare av integrationsutbildningar.

Insatserna som kommunerna gör inom barnomsorg och grundskola samt för vuxna som inte omfattas av läroplikten beskrivs närmare i respektive kommunala integrationsfrämjande program.

Samhälls- och hälsokommunikatörer

Under hösten 2019 - vintern 2020 utbildades Ålands första samhälls- och hälsokommunikatörer inom ramen för AMIF-projektet "En säker hamn – Kraftsamling för kommuner, myndigheter och tredje sektorn att utveckla samarbetet vid flyktingmottagning och integration på Åland". Utbildningen hölls på svenska för inflyttade kursdeltagare som har svenska som andra språk, 13 personer fullföljde utbildningen.

Kursen möjliggör för det offentliga Åland att erbjuda tillfällen med grundläggande information kring hälsorelaterade frågor och om det åländska samhället, kulturen och miljön. Genom denna åtgärd kan samhällsinformationen även nå ut till en ny grupp av inflyttade personer såsom föräldralediga, pensionärer eller personer som arbetar, är sjukskrivna eller inte kan ta till sig information på svenska. Samhälls- och hälsokommunikatörerna (SHK) förmedlar information om hälsa och samhälle inom sina modersmål eller på svenska till andra inflyttade på Åland. Detta kan ske på uppdrag av bland annat landskapsregeringen, kommuner, näringsliv och tredje sektorn. Vid myndighetsutövning ska dock certifierade tolkar användas enligt förvaltningslagen.

Informationen som kommunikatorerna ger ut kan anpassas utgående från behov. Kommunikatorerna kan till exempel vara föreläsare för en grupp eller fungera som gruppleddare vid informationsinsamling från inflyttade grupper. På detta sätt kan nya kommuninvånare få grundläggande och uppdaterad information om det åländska samhället och lokalsamhället samt ge möjlighet att ställa frågor och få svar på eget modersmål.

Mål

- Myndigheters och kommuners möjligheter att nå ut med information till inflyttade

Åtgärd

- ✓ Ålands landskapsregering ser över samhälls- och hälsokommunikatörer omfattning och användandegrad samtidigt som en översyn av Kompassens verksamhet görs.

Ansvarig: Specialsakkunnig vid regeringskansliet

Information och stöd till kommuner eller andra aktörer

Stödet till kommunerna och rådgivningen i frågor som gäller främjande av integrationen ska bland annat omfatta kommunens program för integrationsfrämjande. Ålands landskapsregering ska även ge stöd och

rådgivning till kommuner och Ams kring integrationsfrämjande åtgärder. Dialogen och rådgivningen till Kommunernas socialtjänst (KST) och kommunerna fortsätter lyfta det tvärssektoriella ansvarsområdet integration för att tydliggöra hur kommunerna och KST tänker fördela de lagstadgade uppgifterna kring integrationsfrämjande åtgärder i alla livsskederna och -situationer. Vid regeringskansliet finns en heltidsanställd specialsakkunnig inom integration som har en samordnande, rådgivande roll för olika aktörer, inte minst inom landskapets verksamhet, men också i kontakt med myndigheter, kommuner, KST och det civila samhället i stort.

Integration är tvärssektoriellt till sin natur varför frågorna bör belysas inom landskapets verksamhet i stort på samma sätt som jämställdhet. Nämnas kan exempelvis att näringsavdelningen har en central roll för dialogen med Ams och upprättande av årliga verksamhetsplaner medan utbildningsbyrån är central för läroplanen och upphandlingen av SFI-kurser.

Enligt integrationslagen ansvarar kommunerna för allmän information om det lokala samhället. Kommunerna ska se till att den kommunala servicen och informationen kring den är tillgänglig för alla. Kommunen ska också upprätta egna integrationsfrämjande program. Som ett utökat stöd finns möjligheten för kommunerna att anlita utbildade samhälls- och hälsokommunikatörer.

Mål:

- Landskapsregeringen förbättrar tillgängligheten till information och når ut med allmän grundläggande samhällsinformation till en bredare grupp av inflyttade personer.
- Allmänt stöd för att vägleda inflyttade till rätt instans/myndighet i samhället
- Informationspaket till inflyttade
- Minskat utanförskap

Åtgärder:

- ✓ Upprätthålla ett informationskontor, främst för inflyttade födda utanför Norden.
- ✓ Effektivisera informationskontorets uppdrag

Ansvarig: Specialsakkunnig vid regeringskansliet

- ✓ Ett informationspaket med grundläggande basinformation om Åland tas fram
- ✓ Hemsidan kompassen.ax införlivas i Åland living's hemsida

Ansvarig: Specialsakkunnig vid regeringskansliet tillsammans med Näringsavdelningen, Åland living och Kompassen

Nordiska ministerrådet driver informationskontor Info Norden för att underlätta rörelse inom Norden. Info Norden kontor finns runt om i de nordiska länderna och självstyrda områden och kan ge uppdaterad information om nordiska länder och självstyrande områden. Ett kontor finns i Mariehamn.

4.2. Förvärvsarbete

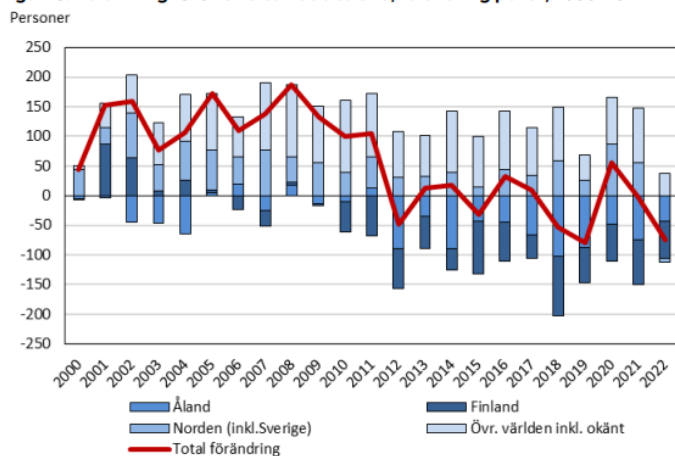
Migration spelar en avgörande roll för att bibehålla eller öka den åländska befolkningen i arbetsför ålder (18–64 år) på Åland.

Under det senaste decenniet har det skett en nedgång i den åländska födda befolkningen i arbetsför ålder, med en konsekvent minskning år efter år. Samtidigt har även antalet personer födda i Finland minskat kontinuerligt under samma period. Trots denna nedåtgående trend har en betydande nettoinflyttning från

både nordiska och utomnordiska länder bidragit till att hålla befolkningen i arbetsför ålder på en relativt stabil nivå under det senaste decenniet.

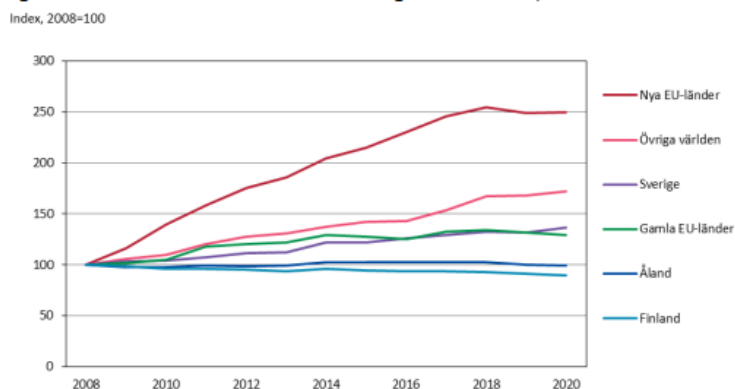
Det är värt att notera att under senare tid har vi sett en avmattning i nettoinflyttningen av personer födda i Sverige. Detta resulterade i den första nedgången av den Sverigefödda befolkningen sedan millennieskiftet. Sammantaget minskade befolkningen i arbetsför ålder med motsvarande 75 personer under år 2022.

Figur 13. Befolkning 18-64 år efter födelseort, förändring per år, 2000-2022

Med tanke på avgångarna från arbetsmarknaden under de kommande åren är ett positivt flyttningsnetto fortsättningsvis viktigt för att upprätthålla storleken på arbetskraften. Figuren nedan illustrerar betydelsen av inflyttning för arbetskraften. Om man ser till födelseort för de personer som ingår i arbetskraften, har invånare som är födda utanför Åland och Finland en starkare tillväxttakt. Inflyttade från de nya EU-länderna och från världen utanför EU har ökat mest.⁵⁹

Figur 14. Den åländska arbetskraftens utveckling efter födelseort, index 2008=100

⁵⁹ ÅSUB Rapport 2023:2

Denna utveckling betonar vikten av att förstå integrationens roll för att upprätthålla och stärka arbetskraften på Åland. Fortsatt uppmärksamhet och strategiska åtgärder kan behövas för att säkerställa en hållbar tillväxt och mångfald i den åländska arbetskraften i framtiden.

Landskapsregeringen konstaterar att det fortsatt finns behov av information kring arbetsgivares och arbetstagares rättigheter och skyldigheter. Det är viktigt att aktivt förebygga diskriminering och särbehandling på arbetsplatser.

Mål:

- Åland ska ha 35 000 invånare 2030⁶⁰
- Minska utnyttjande av invandare på arbetsmarknaden

Åtgärder

- ✓ Upprätthåller ett framgångsrikt attraktionskraftsarbete.
- ✓ Arbetarskyddet vid Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland övervakar arbetsplatser och utvecklar arbetsskyddet på Åland.

Ansvarig: Ålands landskapsregering näringsavdelning i samarbete med regeringskansliet. Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland

4.3 Hälsa och välmående

Hälsa definieras av Världshälsoorganisationen (WHO) som ett tillstånd av ett fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Detta innebär att hälsa inte ska likställas med frånvaro av sjukdom utan ses som en resurs som aktivt stärker individens kapacitet i stort. Hur en individ mår kan påverkas av många olika faktorer; upplevelser av diskriminering, fysiskt ansträngande arbete, begränsning av ekonomiska och sociala möjligheter, tillgång till hälsovård, tillgång till tolk, bristande kunskap om sjukvårdssystemet, dåligt förtroende eller tillit till myndigheter, arbetslöshet, oro och ångest med mera. Med detta som grund förordar både WHO och EU ett bredare hälsoperspektiv "Health in All Policies". Det finns en tydlig koppling mellan förutsättningarna att etablera sig i samhället och god hälsa. Hälsa och välmående är inte separata sakfrågor på något vis utan kräver precis liksom integration ett tvärgående perspektiv som genomsyrar verksamheter och insatser inom flera områden.

I landskapsregeringens föregående integrationsfrämjande program tillkom hälsa som fokusområde, vilket under programperioden utvecklats på flera sätt. Landskapsregeringen noterar att "hälsa" var den faktor som tillsammans med "arbete" och att "barnen får gå i skola" rankades som viktigast för integration i den undersökning som ÅSUB genomförde år 2020 bland inflyttade till Åland. Landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård syftar till att främja och upprätthålla hälsa, välfärd, social trygghet och arbets- och funktionsförmåga för landskapets hela befolkning. Lagen syftar även till att minska hälsoskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper i landskapet och säkerställa att hela befolkningen i landskapet har rätt till sådan hälso- och sjukvård som vars och ens hälsotillstånd förutsätter. God hälsa och tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster är en förutsättning för att kunna integreras och delta i samhället. Hälso- och sjukvårdstjänster bör därav vara lättillgängliga och kulturellt anpassade för att möta inflyttades behov.

---

⁶⁰ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, mål 5

Projektet Hälsokompetens bland invandrarkvinnor i Norden konstaterar att för att förbättra och upprätthålla god hälsa och livskvalitet livet igenom bör ett större fokus sättas på kvinnors hälsokompetens. Hälsokompetens handlar om individers förmåga att förstå och använda hälsoinformation för att bibehålla, främja eller förbättra sin hälsa. Samband mellan låg hälsokompetens och ojämlikhet i hälsa har konstaterats.

I den svenska studien Utan hälsa ingen etablering var fokus på utmaningar och lösningar på folkhälsa, kvinnors hälsa samt barns hälsa. Resultatet var att mer hälsofrämjande insatser behövs, liksom kunskap och stöd hos de nyanlända samt vikten av att personal som möter personerna ges möjlighet till kompetensutveckling för att främja ett kultursensitivt bemötande, bättre helhetssyn och förståelse. Studien konstaterar att det visat sig bra att integrera hälsoinsatser inom SFI-undervisning. Utöver positiva effekter på hälsan, så främjar det även delaktighet. I det svenska ESF-projektet Hälsofrämjande etablering har samma aspekter lyfts, men även vikten av samverkan och samsyn kring målgruppen. Projektet som är ett samarbete mellan arbetsförmedling, försäkringskassa, samordningsförbund, kommuner och regioner organiserade sig utifrån lokala förutsättningar. Om en socialsekreterare i kommunen, lärare på SFI, arbetsförmedlare eller sjukvårdspersonal misstänkte att individen hade någon form av ohälsa eller funktionsnedsättning som kunde påverka etableringsprocessen fanns möjligheten att remittera personen till projektet.

För att patienten ska kunna vara delaktig i sin behandling, ta ansvar för sin hälsa och kunna fatta beslut om sin vård är det viktigt att hen får tillräcklig information som hen förstår och kan tillgodogöra sig. Ett begrepp som används i dessa sammanhang är hälsolitteracitet. Det handlar om människors egen förmåga och förutsättningar att kunna förstå information som handlar om hälsa. Faktorer som kan påverka den är språk, läs- och skrivkunskap, utbildning och kännedom om strukturer, tillgång till medier, etcetera Graden av hälsolitteracitet beror inte bara på kunskap eller utbildning utan kan variera utifrån situation och sammanhang; hur man mår och i vilken livssituation, kultur eller omgivning man befinner sig. Det är viktigt att försäkra sig om att diagnoser och instruktioner förstås och att vara öppen för att individuella behov och insatser behövs. I Sverige är hälsokommunikation lagstadgat och erbjuds på olika språk till nyinflyttade.

Det kan finnas skillnader i hälsotillstånd som kan relateras till orsaker varför och varifrån man har migrerat. Bland personer som tvingats fly är psykisk ohälsa och posttraumatisk stress vanligare. Ca 30 % av de asylsökande i Sverige har fått diagnosen posttraumatiskt stressyndrom, PTSD. I vissa länder är infektionssjukdomar så som hepatit B och C, tuberkulos och HIV vanligare än i Norden. Den livsstil man har med sig i form av kost-, motions-, tobaks- och alkoholvanor, liksom sociala faktorer spelar en stor roll för en persons hälsa. Att stå utanför arbetsmarknaden och uppleva att man diskrimineras är några faktorer som kan medföra stor och kontinuerlig stress och bidra till sämre hälsa. Det är också viktigt att vara medveten om att hälsosituationen och behoven kan se olika ut bland kvinnor, män, flickor, pojkar och icke-binära.

Folkhälsomyndigheten i Sverige har tagit fram ett kunskapsunderlag om hälsa hos migranter baserat på flera olika studier. I underlaget konstateras att de migrantgrupper som ingår i "utrikes födda" utgör en femtedel av befolkningen som generellt har en delvis sämre hälsa än den inrikes födda majoritetsbefolkningen. Myndigheten lyfter att detta inte enbart kan förklaras av förhållanden som migranterna genomlevt innan och eventuellt under migrationen till Sverige. Tvärtom tyder en del på att den delvis sämre hälsan hos migranterna beror på faktorer efter flytten till Sverige. Hos migranter som bott i Sverige fem år eller mer är välfärdssjukdomarna vanligare än hos nyanlända migranter.

Erfarenheter från Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) visar att den ökade inflyttningen till Åland också märks inom vården. Förutom uppenbara utmaningar så som kommunikation i de fall man saknar gemensamt språk, så kan det även finnas olikheter mellan hälsosystemen i olika länder och förståelsen kring hälsa. I många länder finns till exempel inte förebyggande hälsovård. Det är rimligt att anta att möjligheterna att prioritera vård av sig själv, i likhet med övrig befolkning, varierar utifrån förutsättningarna exempelvis vad gäller att förstå systemet, klara av att boka och betala en läkartid, samt att ta sig till hälsocentral eller sjukhus.

ÅHS har erfarenhet av att det finns grupper som riskerar att hamna utanför hälsovården. Det handlar framför allt om yngre flickor och pojkar som inte har plats inom barnomsorg som inte är inskrivna i barnrådgivningen samt gravida kvinnor. De blivande föräldrarna med annat modersmål än svenska saknas i stor utsträckning på de föräldraförberedande kurser som ordnas av ÅHS och Folkhälsan. Det kan också handla om vuxna som inte har företagshälsovård eller studerandehälsa. Särskilda åtgärder för att fånga upp dem behövs. En annan sårbar grupp är så kallade EU-migranter och personer som väntar på uppehållstillstånd och som inte har rätt till sjukvårdstjänster.

Kunskapshöjande insatser om kultursensitivitet för personalen är avgörande för allas rätt till hälsovård och för jämställd hälsovård. Att arrangera integrationsutbildning till närvårdare kan också ses som en strategisk satsning av samhället för att det bidra till att öka mångfalden bland vårdpersonalen.

Mer kunskapshöjande åtgärder om hur hälsa påverkas och påverkas av migration och integration behövs. Det gäller myndigheter, beslutsfattare och personal som arbetar direkt med inflyttade. Att anamma olika perspektiv för att hitta brister eller utreda konsekvenser av olika insatser är nödvändigt.

Mer information om hur vården på Åland fungerar och var den finns att tillgå behövs. Samarbete med kommunerna med proaktiv information och kommunikation till nya kommuninvånare om serviceutbud och hälso- och sjukvårdstjänster samt vilka rättigheter man har, skulle kunna bidra till att öka kännedom om vården. Andra arenor där information om vården kunde inkluderas är på arbetsplatser, barnomsorgen, skolor, SFI-utbildningar, rådgivningar, liksom vid magistraten. Även vad gäller förebyggande arbete är det viktigt att inkludera så många som möjligt.

Statistiken visar att den inflyttade befolkningen är relativt ung. Vi vet att många flyttar till Åland för att arbeta, ofta inom fysiskt ansträngande yrken. Landskapsregeringen uppmärksammar att detta kan innebära en ökad risk för skador och förslitningar, med försämrad hälsa och försörjningsmöjligheter som följd.

Folkhälsostrategin för Åland⁶¹ konstaterar att det saknas övergripande information gällande hälsosituationen för ett flertal utsatta grupper, däribland asylsökande, flyktingar och andra utsatta migrantgrupper på Åland. En analys och eventuellt ytterligare datainsamling skulle förbättra kunskapen om särskilda hälsoutmaningar och hälsofrämjande insatser i dessa grupper. Olika insatser för att underlätta att man kommer in i samhället är av stor betydelse även ur ett hälsofrämjande perspektiv.

Mål:

- Meningsfull fritid för alla barn
- Studerandehälsovård för heltidsstuderande vid SFI
- Ökad tillgång till hälsovårdstjänster, hälsofrämjande samt förebyggande aktiviteter bland inflyttade.
- Ökad kännedom om patienters eller kunders kulturella bakgrunder och språkkunskaper hos personal inom vård samt barn- och äldreomsorg.
- Ökad beredskap hos ÅHS för krigstrauma
- Öka medvetenheten om hälsolitteracitet
- Öka datainsamling om inflyttade grupper på Åland

Åtgärder:

- ✓ Förebyggande arbete genom hälsoskolning och/eller hälsorelaterad information inkluderas i SFI-kurser.

---

⁶¹ Folkhälsostrategi för Åland 2023-2030

- ✓ En analys och datainsamling för att förbättra kunskapen om särskilda hälsoutmaningar och hälsofrämjande insatser för utsatta migrantgrupper på Åland.
- ✓ Mallen som Ålands landskapsregering understöder för genomförande av inledande kartläggningar (som genomförs av Ams och/eller kommunen) tar individens hälsa i beaktande och ligger till grund för vidare integrationsplaner.
- ✓ Mallen som Ålands landskapsregering lagt som grund för det kommunala integrationsfrämjande programmet lyfter hälsa och delaktighet.
- ✓ ÅHS genomför riktade fortbildningsåtgärder för vårdpersonalen inom bland annat bemötande, kulturkunskap och användande av bildstöd och tolk. Bildstöd och tolk används inom vården.
- ✓ ÅHS upprätthåller både sitt intranet och sin officiella hemsida med vård- och hälsorelaterad information och material som tagits fram inom projektet En säker hamn. Skriftligt material på olika språk och lättsvenska används inom vården.
- ✓ Verktygen Riva Hinder och Kulturformuleringsintervjun används inom ÅHS
- ✓ Utbildade samhälls- och hälsokommunikatörer bokas via Kompassen.
- ✓ Kommunerna ökar sin beredskap för att tillgodose att personal inom barn- och äldreomsorg har tillräckliga kunskaper om kultursensitivitet
- ✓ Föräldraförberedande kurser för personer med annat modersmål än svenska erbjuds av ÅHS och Folkhälsan
- ✓ Ålands landskapsregering ser över om statistik och datainsamling kan utökas gällande särskilda hälsoutmaningar och hälsofrämjande insatser för migrantgrupper.

Aktörer: ÅHS, kommuner, KST, Ålands landskapsregering (hälso- och sjukvårdsbyrån, socialvårdsbyrån, utbildningsbyrån, specialsakkunnig vid regeringskansliet), utförare av integrationsutbildningar. Kommunerna redogör för sina åtgärder och ansvarsområden i respektive kommunalt integrationsfrämjande program.

4.4 Delaktighet och goda relationer

Delaktighet och goda relationer är viktiga aspekter att belysa för att förebygga främlingsfientlighet och diskriminering i samhället. Via samhälls- och hälsokommunikatörerna kan information förmedlas på flera språk, vilket underlättar samtal och kunskapsinhämtning och bidrar till tillit och delaktighet.

Ålands landskapsregering poängterar att de åländska aktörerna i sitt arbete för att främja delaktighet, skapa goda relationer och förebygga såväl främlingsfientlighet som diskriminering, aktivt ska beakta de mänskliga rättigheterna, barnkonventionen och Istanbulkonventionen i sina verksamheter. Det är viktigt att främja likabehandling genom att upprätthålla kunskap och kompetens kring frågor som rör integration, mångfald, kön och jämställdhet⁶², intersektionalitet, delaktighet och icke-diskriminering hos personal. Syftet med landskapslagen om främjande av integration förklaras i 1§:

Syftet med denna lag är att stödja och främja invandrarkvinnors och invandarmäns samt invandrarflickors och invandrapojkars utbildning, sysselsättning och annan integration samt deras möjligheter att aktivt delta i samhället. Lagens syfte är dessutom att främja jämlikhet och likabehandling och en positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper.

Landskapsregeringen konstaterar att mångfald är att se individen och att kunna erbjuda alla barn ett likvärdigt bemötande. Att se flickor och pojkars olika bakgrund, kunskaper och erfarenheter som en tillgång och att se

---

⁶² Landskapslag (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män

jämställdhet mellan könen som en självklar del av mångfaldsarbetet. Mångfald handlar inte bara om representation utan också om att tillvarata erfarenheter och se vinsterna av olikhet i samhället.

Hur Landskapslagen om främjande av integration ska tillämpas på barn förklaras i 4§ och särskild uppmärksamhet ska fästas vid barnets bästa och vid barnets utveckling. Integrationslagen lyfter även att barn som har fyllt 12 år ska ges tillfälle att bli hört i ett ärende som gäller barnet självt. Barnets åsikter bör utredas och barnet höras på ett språk som barnet förstår.

Valdeltagande

Medborgerligt deltagande är en viktig aspekt av integration och delaktighet i samhället. Genom att rösta och ställa upp som kandidat i våra val säkerställer vi en god representation i våra beslutsfattande och lagstiftande organ.

I analysen efter lagtings- och kommunalvalen 2011 konstaterades att valdeltagandet var markant lägre för gruppen unga röstare och bland inflyttade. Därför gjorde landskapsregeringen tillsammans med Mariehamns Stad en satsning inför valen 2015 för att informera om rätten att rösta, samt hur valen på Åland går till, riktad till dessa grupper. En webbsida med informationsmaterial togs fram på flera språk och informationsträffar ordnades. Statistik från ÅSUB visar att trots att valdeltagande ökade något jämfört med 2011, utnyttjade bara en knapp tredjedel av de röstberättigade födda utom Norden sin rösträtt i kommunalvalet 2015. Satsningar på att få unga och inflyttade personer att rösta gjordes inför valet 2019 av valadministratör samt ungdoms- och demokratisamordnaren. Liknande satsningar gjordes även inför valet 2023.

I lagtingsvalet 2023 var de som är födda utanför Åland något överrepresenterade bland kandidaterna, främst de som är födda i Sverige eller övriga Norden. Av de invalda utgör de som är födda på Åland ungefär lika stor andel som av de röstberättigade, medan de som är födda i Sverige och övriga Norden står för en något högre andel och de som är födda i Finland en något lägre andel.⁶³

I kommunalvalet 2023 utgjorde de som är födda utanför Norden tio procent av de röstberättigade. Av kandidaterna utgjorde personer som är födda utanför Norden fem procent och av de invalda två procent. Personer födda i Sverige och övriga Norden blev välrepresenterade bland både kandidater och invalda, medan de som är födda i Finland blev något underrepresenterade. De födda på Åland utgjorde en större andel av kandidater och invalda än bland de röstberättigade.⁶⁴

Mål:

- Ökat valdeltagande bland invandrare
- Valdeltagande och representation speglar befolkningen
- Utbyte av goda erfarenheter mellan olika regioner

Åtgärder:

- ✓ Demokratistrategi samt dess åtgärdsplan antas för Åland
- ✓ Ökat fokus på information till inflyttade gällande valfrågor
- ✓ Ett integrationsråd inrättats för att fungera som en plattform mellan olika grupper och som rådgivande organ i integrationsfrågor

---

⁶³ ÅSUB rapport 2023:7

⁶⁴ ÅSUB rapport 2023:7

- ✓ Ålands landskapsregering ser över möjligheterna att ha erfarenhetsutbyte med andra regioner i Finland och Norden
- ✓ Förbättra valinformationen inför nästkommande val.

Ansvarig: Regeringskansliet och kommunerna. Kommunerna redogör för sina åtgärder och ansvarsområden i respektive kommunalt integrationsfrämjande program.

Diskriminering

Landskapsregeringen poängterar vikten av att likabehandling och icke-diskriminering gäller i allt arbete. Förebyggande insatser förutsätter kunskap om likabehandling, inklusive kunskap om intersektionalitet och hur diskriminering och utanförskap riskerar att förstärkas i vissa fall. Landskapsregeringen betonar starkt myndigheters och berörda aktörers ansvar att följa dessa principer och främja ett öppet och inkluderande Åland där var och en garanteras en likvärdig behandling.

Diskriminering på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person är förbjuden i diskrimineringslagen.⁶⁵ Ändå förekommer sådan diskriminering i vårt samhälle. Rasism skadar samhället på många olika sätt och måste aktivt motverkas. Många invånare utsätts för diskriminering som påverkar deras mänskliga värdighet, möjligheter i livet, välbefinnande och även deras personliga säkerhet. Diskriminering är också ett misslyckande att upprätthålla EU:s grundläggande värden. Alla människor i EU bör få åtnjuta sina grundläggande fri- och rättigheter och kunna delta i samhällslivet på lika villkor utan hänsyn till ras eller etniskt ursprung.

Landskapsregeringen konstaterar att det krävs aktivt arbete och åtgärder för att nå det övergripande målet för integrationspolitiken. I avseende för jämställdhet står att alla kvinnor, män, flickor och pojkar ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på alla områden i livet. Åland ska vara ett inkluderande samhälle där alla garanteras en likvärdig behandling och fler har möjlighet att delta och bidra till en positiv samhällsutveckling.

Diskriminering och användandet av våld är förbjudet i lag, men ändå förekommer det i hemmen, skolan, på fritiden och på arbetsplatsen även på Åland.⁶⁶ Insatser och medvetenhöjande åtgärder behövs på alla nivåer: individ, familj, grupp, samhälle och inom den offentliga, privata och tredje sektorn. Diskriminering och likabehandling är kopplade till alla människors lika värde och FN:s grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter och ska ses som ett uttryck för politisk vilja.

I ÅSUB rapport Att leva och bo som inflyttad på Åland⁶⁷ uppgav 14 procent av de utomnordiska svarande att de upplevt diskriminering för att de haft en utländsk bakgrund eller annan nationalitet, dåliga svenskkunskaper eller utländsk utseende. I samma undersökning noterades att 9% av invandrare från Norden och med ett svenskt/skandinaviskt språk upplevt diskriminering kopplat till att de är inflyttade.

---

⁶⁵ ÅFS 2022:43 & FFS 2014/1325

⁶⁶ Se bland annat Hälsa i skolan, ÅSUB:s Brott som kommit till myndigheternas kännedom samt Misstänkta för utredda brott efter kön och typ av brott 2006-2022

⁶⁷ ÅSUB Rapport 2020:3

År 2020 gjorde ÅSUB en rapport kring upplevd diskriminering i det åländska samhället och då uppgav nästan hälften av respondenterna med annat nordiskt språk och icke nordiskt modersmål att de upplevt sig diskriminerade på Åland.⁶⁸

Flerfaldig diskriminering ska beaktas vid utformningen av lagar och strategidokument för att säkerställa att alla individer får sina rättigheter tillgodosedda på ett rättvist sätt. Med flerfaldig diskriminering menas att en person utsätts för diskriminering på grund av flera faktorer samtidigt. Diskrimineringsgrunderna kan överlappa och förstärka varandra, vilket kan leda till en komplex form av diskriminering.

Mål:

- Minska förekomsten av diskriminering
- Öka kunskap om mänskliga rättigheter och konventioner
- Öka kunskap och förståelse för olika kulturer
- Likabehandlingsplaner upprättas

Åtgärd:

- ✓ Information, seminarier och fortbildningsinsatser ordnas för olika målgrupper på relevanta teman som till exempel normmedvetenhet, mångfald, likabehandling, diskriminering, etc.
- ✓ Åtgärder för att främja goda relationer och förebygga främlingsfientlighet och diskriminering.
- ✓ Likabehandlingsplaner upprättas i enlighet med gällande lagstiftning. Likabehandlingsplanerna ska innehålla konkreta åtgärder för att motverka diskriminering och främja likabehandling.

Ansvarig: Regeringskansliet och kommunerna. Myndigheter, utbildningsanordnare och arbetsgivare som omfattas av diskrimineringslagen är skyldiga att främja likabehandling. Kommuner redogör för sina åtgärder och ansvarsområden i respektive kommunalt integrationsfrämjande program.

4.5 Humanitära insatser

Flyktingsituationen i världen

År 2022 var 108,4 miljonär människor tvångsfördrivna i hela världen. Av dessa uppskattas 43,4 miljoner (40 %) vara barn. FN:s flyktingorgan UNHCR vädjar till världens länder om att göra mer för att hjälpa människor som har tvingats på flykt från konflikter eller förföljelse. Drygt 62,5 miljoner av människorna på flykt flyr inom sitt eget hemland, närmare 36,4 miljoner har tvingats korsa sitt hemlands gränser. Över 6,1 miljoner människor runtom i världen inväntar besked på sin asylansökan.⁶⁹

Människohandel, tortyr, flykting- och asylmottagning faller utanför Ålands självstyrelse och regleras i rikslagstiftning. Åländska kommuner har möjlighet att erbjuda kommunplaceringar till kvotflyktingar och andra personer som sökt och fått skydd i Finland. Efter beslut i kommunfullmäktige tecknar kommunen ett särskilt avtal för flyktingmottagande direkt med riksmyndigheter (NTM-centralen). Under förutsättning att den åländska kommunen har tecknat avtal med NTM-centralen och har ett aktuellt kommunalt

---

⁶⁸ ÅSUB Rapport 2020:7

⁶⁹ UNHCR, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> (uppdaterad 24 oktober 2023)

integrationsfrämjande program att söka tillbaka ersättningar från staten för integrationsfrämjande åtgärder kopplat till bland annat flyktingmottagandet.⁷⁰

Åland har sedan 1990-talet (genom Mariehamns stad) tagit emot kvotflyktingar. Under perioden 2015–2021 har Mariehamn, Jomala, Saltvik, Brändö, Sund, Kumlinge, Finström, och Lemland erbjudit kommunplatser för kvotflyktingar. Landskapsregeringen ser den pågående flyktingkatastrofen som ett globalt ansvar som Åland ska ta sin del av och stöttar kommunerna genom expertis och olika konkreta verktyg.⁷¹

Asylsökande

En person som befinner sig på Åland och vill söka asyl hänvisas alltid till riket för att skriva in sig vid en flyktingförläggning. Åland har en förläggning. Personer som söker asyl har inte rätt att lämna landet under asylprocessen. Förläggningen står för eventuella kostnader för social- och hälsovård, medicin, tolk osv för personer under en asylprocess.

Personer med tillfälligt skydd

I alla EU:s medlemsländer ges tillfälligt skydd till ukrainska medborgare och deras familjemedlemmar, liksom till personer som har fått internationellt skydd i Ukraina och deras familjemedlemmar. Dessutom ges skydd till andra som var permanent bosatta i Ukraina och som inte kan återvända till sina hemländer. För att kvalificera sig för detta skydd måste personen ha bott i Ukraina och lämnat landet efter Rysslands invasion, det vill säga den 24 februari 2022 eller senare. Det tillfälliga skyddet baserar sig på EU:s direktiv om tillfälligt skydd, som nu används för första gången. Tillfälligt skydd är en nödmekanism som aktiveras vid exceptionella omständigheter med en massiv tillströmning av personer för att ge kollektivt skydd till fördrivna personer samt minska trycket på EU-ländernas nationella asylsystem.⁷²

I Finland omfattas också andra personer av tillfälligt skydd, nämligen ukrainska medborgare och deras familjemedlemmar som flydde från Ukraina kort före den 24 februari 2022 och som på grund av konflikten inte kan återvända till landet. Dessutom omfattas andra ukrainska medborgare som redan vistas i eller har anlänt till Finland och deras familjemedlemmar av detta tillfälliga skydd.

Personer som flytt från kriget i Ukraina har fram till 15.2.2023 lämnat in över 50 000 ansökningar om tillfälligt skydd i Finland. 4,2 miljoner flyktingar från Ukraina registrerade för tillfälligt skydd eller liknande i EU.⁷³ Enligt rådets beslut som började gälla den 4 mars 2022 får medlemsländerna själva fatta ett närmare beslut om målgruppen för skyddet. Finlands beslut om att ge skydd omfattar ett större antal fördrivna personer än beslutet på EU-nivå. Statsrådet fattade beslutet den 7 mars 2022. EU har beslutat att förlänga det tillfälliga skyddet till den 4 mars 2025.⁷⁴

---

⁷⁰ Regleringen av flyktingmottagande på Åland tillkom under föregående period 2012–15. Tidigare har flyktingmottagningen på Åland bekostats av landskapet och inte direkt av staten.

⁷¹ Till exempel genom föreläsningar, framtagande av informationspaket till kommunerna eller modeller på hur ett kommunalt integrationsprogram kan utformas. Landskapsregeringen har också varit huvudman för projektet "En säker hamn – kraftsamling för kommuner, myndigheter och tredje sektorn för att utveckla samarbetet vid flyktingmottagning och integration på Åland" 2018–2021 för att skapa bättre förutsättningar för flyktingmottagandet på Åland.

⁷² <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/>

⁷³ <https://www.consilium.europa.eu/sv/infographics/ukraine-refugees-eu/>. Uppgifter från november 2023.

⁷⁴ <https://intermin.fi/sv/krisen-i-ukraina>

Förläggning på Åland

I landskapsregeringens föregående program för främjande av integration lyftes att möjligheten att förverkliga en flyktingförläggning på Åland i ett led att förbättra den åländska flyktingmottagningen. Juridiskt konstaterades att inga hinder fanns för att förlägga en flyktingmottagning på Åland, däremot är detta finländsk behörighet och beslut om inrättande av en förläggning fattas av Migrationsverket.⁷⁵

Den 10 mars 2022 uttryckte Ålands landskapsregering⁷⁶ behovet av att Migrationsverket snabbt etablerar en flyktingförläggning eller mottagningscentral på Åland av både humanitära och praktiska skäl. På grund av det ökande antalet nödställda från Ukraina och den befintliga kopplingen mellan många ukrainare och Åland, behövdes snabba och långsiktiga åtgärder för att säkerställa hjälp till personer med tillfälligt skydd.

Finlands Röda Kors har en avsiktsförklaring med Inrikesministeriet om att bistå i flyktingmottagning och det är ett av organisationens kärnuppdrag. I och med detta och att Finlands Röda Kors verksamheten regleras i lag⁷⁷ och förordning⁷⁸ med möjlighet att bistå med myndighetsutövning är Finlands Röda Kors en viktig aktör i integrationsarbetet.

Kommunplatser för kvotflyktingar

I Finland är det varje enskild kommun som i sitt fullmäktige har rätten att fatta beslut om kommunplatser för kvotflyktingar. Vid ett positivt beslut tecknar kommunen ett avtal direkt med staten (NTM-centralen). I denna process är inte Ålands landskapsregering involverad. Ekonomisk ersättning kopplat till flyktingmottagandet och stöd för personer som utsatts för människohandel utbetalas till kommuner, KST och ÅHS direkt från staten enligt ett etablerat förfarande.⁷⁹

Ersättningen består av två delar. En del av ersättningen utbetalas automatiskt till boendekommun i form av kalkylerad ersättning⁸⁰ per individ (baserat på ålder) och den andra delen är en fullkostnadsersättning⁸¹ till antingen kommunen, KST eller ÅHS. Fullkostnadsersättningen betalas endast ut mot ansökan av respektive instans för de faktiska specialkostnader som uppstått för social- och hälsovård, småbarnspedagogik, tolknings- och översättningskostnader samt kostnader för utkomststöd. Enligt Finlands integrationslag har kommunerna rätt till ersättningar för att de ordnar integrationsåtgärder för denna målgrupp. Ett grundläggande krav för att detta ska ersättas är att kommunen har ett avtal med NTM-centralen och ett aktuellt integrationsfrämjande program.⁸² Alla kommuner på Åland har inte ett giltigt integrationsfrämjande program.

Den centrala aktören vid mottagandet av kvotflyktingar är kommunen. På Åland finns en stor variation vad gäller kommunernas storlek och kapacitet att svara upp mot allt som krävs för ett flyktingmottagande, enligt lagstiftningen finns det också utrymme att flera kommuner ingår ett samarbete kring integrationsåtgärder. Formerna för hur det kan se ut är en fråga för politisk dialog och beslutsfattande inom kommunen. Sedan januari 2014 har Egentliga Finlands närings, trafik- och miljöcentral (NTM-centralen) behörighet att sluta avtal med åländska kommuner, dialogen om flyktingmottagande sker direkt mellan kommun och NTM-central.

---

⁷⁵ FFS 746/2011 Lag om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel

⁷⁶ ÅLR 2022/1911, brevnr 3 Rk1c

⁷⁷ FFS 2000/238 Lag om Finlands Röda Kors

⁷⁸ Republikens presidents förordning om Finlands Röda Kors (827/2017)

⁷⁹ Ersättningsförfarandet är annorlunda för asylsökanden. Denna söks via flyktingförläggningen och tidsfristen för ersättningsförfarandet för denna grupp är kortare (1 år istället för 2 år)

⁸⁰ Betalas ut 3 eller 4 år. Notera nya lagen för främjande av integration som träder i kraft 1.1.2025.

⁸¹ Vissa fullkostnadsersättningar kan betalas i 10 år eller tills dessa att personen blir finsk medborgare.

⁸² <https://kotouttaminen.fi/sv/ersattningar-till-kommunerna>

Under perioden 2015–2022 har kommunplatser erbjudits för planerat flyktingmottagande i åtta åländska kommuner.⁸³

2015	Mariehamn	Totalt: 20 personer
2016	Jomala Saltvik Brändö	Totalt: 16 personer
2017	Kumlinge Sund	Totalt: 11 personer
2018	Finström Jomala Lemland Mariehamn	Totalt: 26 personer
2019	Ingen åländsk kommun erbjöd kommunplats.	Totalt: 0 personer
2020	Ingen åländsk kommun erbjöd kommunplats.	Totalt: 0 personer
2021	Mariehamn	Totalt: 10 personer
2022	Ingen åländsk kommun erbjöd kommunplats.	Totalt: 0 personer
2023	Ingen åländsk kommun erbjöd kommunplats.	Totalt: 0 personer
2024	Mariehamn	Mottagande sker i slutet av året
		Totalt: 83 personer

Under föregående programperiod har ramarna för kommunernas flyktingmottagning utretts och klargjorts. En checklista till kommunerna har tagits för att underlätta för kommunerna.⁸⁴ Flera åländska kommuner har under de senaste åren fattat beslut att bereda kommunplats åt kvotflyktingar. Landskapsregeringen välkomnar dessa beslut och uppmuntrar fler kommuner att bereda kommunplaceringar. Landskapsregeringen bistår vid behov inom ramen för sitt uppdrag med kunskap, fortbildning och samordning eftersom mottagningen omfattar många offentliga aktörer på Åland.

Finlands Röda Kors Ålands distrikt har samarbetat med kommuner och KST i mottagandet av kvotflyktingar sedan år 2015 genom att utbilda och handleda Röda Korsets vänner och vänfamiljer i att stödja nyinflyttade med information, vägledning och social samvaro. Tredje sektorn erbjuder ett stöd och samarbete med kommuner och myndigheter när det gäller integration, både av speciellt sårbara grupper såsom kvotflyktingar men även andra inflyttade på Åland.

Hjälpssystemet mot människohandel

Om kommunen behöver ordnar särskilda tjänster för en kommuninvånare som fallit offer för människohandel är det möjligt för kommunen, KST och ÅHS ansöka om fullkostnadsersättning för kostnader som orsakas av hälso- och socialvårdstjänster som ordnas på grund av specialbehov till följd av en persons ställning som offer för människohandel.⁸⁵ De särskilda tjänsterna kan omfatta exempelvis sjukvård, terapitjänster, inkvartering på skyddshem och tolk. Offer för människohandel får inte hjälpas mot deras vilja, om inte något annat föreskrivs i barnskyddslagen. Hjälpssystemets uppgift är att fokusera på personen som blivit utsatt och dessutom stöda

⁸³ OBS! Personer med flyktingstatus får flytta fritt inom landet

⁸⁴ <https://www.regeringen.ax/demokrati-jamstalldhet/integration/flyktingmottagande>

⁸⁵ Kommunernas rätt att ansöka om ersättning från staten i samband med människohandel grundar sig på 53 § i FFS Lagen om främjande av integration (1386/2010).

minderåriga barn samt personer som medverkar i utredningen av människohandelsbrott. I brådskande fall kan ett eventuellt människohandelsoffer inkluderas i hjälpåtgärderna redan på basis av ett samtal.

Hjälpssystemet för offer för människohandel är en riksomfattande myndighet med syfte är att hjälpa såväl finländska som utländska medborgare, som kan ha blivit offer för människohandel. Hjälpssystemet utbildar och ger råd även till åländska kommuner, myndigheter och parter som deltar i arbetet mot människohandel inom alla sektorer. Beslut fattas i hjälpssystemet i Joutseno eller av en av denne förordnad tjänsteman.

Personer utanför det sociala skydds nätet

Inom EU råder fri rörlighet av personer. Det innebär att EU medborgare har rätt att vistas upp till 90 dagar i ett annat EU land utan att anhänga om uppehållsrätt, förutsatt att man tar eget ansvar för att ordna sin försörjning och boende. Man har inte rätt att ta del av det sociala skydds nätet som finns i vistelseslandet och tillgång till hälsovårdstjänster förutsätter att man har ett europeiskt sjukförsäkringskort. Alla EU medborgare som vistas på Åland har dock inte dessa förutsättningar. Ofta handlar det om personer som är utsatta medborgare i annat EU-land, som saknar försörjning och tillgång till det sociala skydds nätet i hemlandet och ofta varit utsatta för lång och systematisk diskriminering. Dessa personer faller utanför systemet och blir beroende av privatpersoners, föreningars och församlingarnas goda vilja att hjälpa. Som exempel har bland andra Socialmissionen sedan 2008 genomfört hjälpinsatser riktade till personer ur gruppen som kommit till Åland. Emmaus på Åland inledde under hösten 2015 en verksamhet i form av en arbetspool där EU-migranter och andra personer anställs av Emmaus.⁸⁶

Landskapsregeringen konstaterar att den här situationen är svår och komplex. Exemplet ovan visar på vilken roll tredje sektorn kan spela för insatser där ramverket för offentliga aktörer är begränsande.

Landskapsregeringen välkomnar dessa initiativ och fortsatt diskussion för att hitta lösningar som möjliggör ett värdigt liv för alla som vistas på Åland. Att upprätthålla och respektera allas mänskliga rättigheter är något som hela samhället mår bra av i förlängningen.

Mål:

- Åland stöder humanitära insatser i en värld av förändring
- Alla som vistas på Åland ska ha ett värdigt liv

Åtgärder:

- ✓ Kunskapshöjande insatser hos tjänstemän vid Ålands landskapsregering, AMS, ÅHS, ÅPM
- ✓ Landskapsregeringen erbjuder rådgivning till ÅHS, KST och kommuner i utformandet av sina verksamheter som berör integration.
- ✓ Landskapsregeringen har övergripande dialog med NTM-centralen, Migrationsverket, Inrikesministeriet och Arbets- och näringsministeriet

Landskapsregeringen erbjuder och upprätthåller⁸⁷:

- Checklista för mottagande av flyktingar
- Kommunernas ersättningsförfarande gentemot finska staten
- Mall för fullmaktsavtal mellan kommun och ÅHS

---

⁸⁶ Verksamheten har upphört men Emmaus bedriver andra arbetsmarknadsprojekt

⁸⁷ <https://www.regeringen.ax/demokrati-hallbarhet/integration/integration-kommunerna>

Ansvarig: Specialsakkunnig vid regeringskansliet. Kommunerna redogör för sina åtgärder och ansvarsområden i respektive kommunalt integrationsfrämjande program.

6 Uppföljning

Ett bra integrationsarbete kräver samverkan, samarbete, kunskap och modeller. Myndigheter och övriga aktörer bör erbjudas kontinuerlig utbildning och kompetensutveckling för att förståelsen kring frågor som gäller integration, delaktighet och mångfald ska öka och fördjupas. Verktyg och modeller ska omsätta teori till praktik. Ett bra integrationsarbete kräver också mod att pröva och ompröva modeller, att tänka i nya banor och vara öppen för innovation. Genom att systematiskt samla erfarenheter och statistik kan integrationsarbetet vidareutvecklas och skraddarsys för åländska förhållanden. Det praktiska arbetet skapas genom en arbetsfördelning mellan olika myndigheter och genom samarbete och samverkan. Landskapsregeringens specialsakkunnige i integration ska erbjuda rådgivning i specialfrågor gällande inflyttade och ska därför ses som en resurs i det åländska integrationsarbetet.

Under programperiod 2012–2015 togs indikatorer fram för att följa integrationen av personer av utomnordiskt ursprung över tid. Statistik har beställts från ÅSUB för att mäta indikatorerna, samt en undersökning riktad till alla inflyttade av utomnordiskt ursprung i åldern 18–75 som genomfördes under 2014.⁸⁸ Landskapsregeringen lyfte i föregående program upp en uppföljande undersökning som planerades till 2019. ÅSUB:s uppföljande undersökning presenterades i juni 2020. Målgruppen breddades till all inflyttning då även personer som flyttar från andra nordiska länder har rätt till integrationsfrämjande åtgärder. Integrationslagstiftningen och tillhörande åtgärder kan även omfatta de personer som ännu inte blivit finska medborgare, men flyttar inom landet.

Som landskapsregeringen konstaterat inledningsvis i detta program att migration och integrationsfrågor ett utvecklingsområde. Det är viktigt att kontinuerligt samla information, erfarenheter och perspektiv från alla nivåer och sektorer i samhället för att se vilka behov som finns och hur fortsatta åtgärder bör utformas.

Inflyttning och mångfald bidrar till utvecklingen av det åländska samhället. Det kan också betyda att nya frågeställningar och utmaningar uppstår och samhället i stort tjänar på att ha en samsyn på hur de besvaras och bemöts på bästa sätt. Landskapsregeringen konstaterar att de grundvärderingar så som de är uttryckta i det demokratiska system, lagarna och de mänskliga rättigheterna behöver kontinuerlig bekräftelse och inte kan tas för givet. Diskussion och reflektion om hur befolkningsförändringar eventuellt påverkar vårt samhälle på sikt är nödvändiga för att informera politiken och åtgärder som sätts in.

Integrationen är en nyckel i arbetet för en hållbar demokratisk samhällsutveckling och ett hållbart Åland.

En del av landskapsregeringens övergripande samordning av integrationsfrågor kommer under programperioden vara att bjuda in till olika former av dialogmöten och forum för mer långsiktigt strategiska frågor kring samverkansformer.

---

⁸⁸ ÅSUB 2015:2, ÅSUB 2014:9

Mål:

- Kvalitetssäkra att det lagstadgade integrationsfrämjande arbetet utförs
- Skapa en god faktagrund inför utveckling av området
- Samordna och samverka integrationen på Åland

Åtgärder:

- ✓ Enkätundersökning till kommuner, KST och Ams
- ✓ Kontinuerlig uppföljning av målgruppens levnadsförhållanden, statistik och annan information med kön som övergripande grund följs upp i samarbete med ÅSUB.
- ✓ Kontinuerlig uppföljning kring Migrationsverkets verksamhet på Åland
- ✓ Kontinuerlig uppföljning med Egentliga Finlands NTM-central kring de åländska kommunernas, KST och ÅHS verksamhet
- ✓ Dialog med andra samhällsaktörer kring det integrationsfrämjande arbetet.
- ✓ Kontinuerlig dialog med Arbets- och näringsministeriet och Inrikesministeriet

Ansvarig: Specialsakkunnig vid regeringskansliet i samarbete med övriga aktörer.

7 Slutord

Integrationsfrågorna är ett brett och komplext område. De åländska aktörerna som arbetar integrationsfrämjande har både olika uppdrag och perspektiv. Vissa aktörer har lagstiftade delar som ska uppfyllas, men även aktörer från den tredje sektorn och den fria bildningen spelar en viktig roll för den enskilde individen. Integrationsprocessen behöver därför vara flexibel för att ge stöd till individen att utforma sitt nya liv baserat från vilka erfarenheter, behov och önskemål hen har. En viktig del i etableringen handlar om att skapa förutsättningar för individen att göra informerade val. Genom att samhället bidrar med information och tydliga vägar in i samhällets gemenskap förstärks förutsättningarna för individen att känna sig välkommen och kunna bygga upp en tillit till såväl samhällets institutioner som invånare.

En viktig faktor som behöver tas i beaktande för det fortsatta arbetet är att migrationsströmmar till följd av konflikter, politiska förändringar och klimatrelaterade problem. De senaste årens händelser har påverkat både mängden och karaktären av människor som söker skydd och en ny framtid i andra länder, inklusive på Åland. Ett exempel på en aktuell händelse är den pågående kriget i Ukraina, som har lett till en betydande ökning av flyktingar och asylsökande i grannländer, andra delar av världen och på Åland. Detta sätter press på våra integrationsresurser och kräver en effektiv respons för att möta de nya behoven. Landskapsregeringen poängterar att det integrationsfrämjande arbetet inte når hela vägen fram till målgruppen per automatik endast genom att erbjuda insatser. Arbetet kräver kompetens, bra bemötande och aktiva insatser och tydlig information för att nå målgruppen.

I en tid av ökande nationalism och främlingsfientlighet har också behovet av att främja en inkluderande och tolerant samhällsinställning blivit alltmer aktuellt. Integrationsinsatser måste därför fokusera på att bygga broar mellan olika kulturella och etniska grupper samt främja förståelse och respekt för mångfald. Genom att fortsätta arbeta tillsammans, stödja varandra och lära av varandras perspektiv kan Åland bygga en framtid där integration inte bara är en målsättning, utan en naturlig del av vårt samhälle. Med öppenhet, förståelse och viljan att lyssna och lära av varandra kan vi skapa en värld där alla människor kan blomstra och uppnå sin fulla potential.

Låt oss fortsätta att sträva efter ett åländskt samhälle där varje individ känner sig välkommen, respekterad och inkluderad, oavsett var de kommer ifrån eller vilken resa de har gjort. Genom att arbeta tillsammans kan vi göra integrationsprocessen till en positiv och berikande upplevelse för alla inblandade.

8 Begreppslista

Enskilda personer

Asylsökande

En person som begär skydd och uppehållsrätt i en främmande stat. Personen får flyktingstatus om asyl beviljas. Eftersom kriterierna för flyktingskap ännu inte har utretts klassas en asylsökande inte som en flykting. Under asylofförandet utreds också om uppehållstillstånd kan ges på någon annan grund.

EU-medborgare och en därmed jämförbar person

Medborgare i en medlemsstat i Europeiska unionen (EU) eller i Island, Liechtenstein, Norge eller Schweiz. EU-medborgare har rätt att röra sig fritt på unionens territorium. Bestämmelserna om fri rörlighet tillämpas också på medborgare i Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz. Isländska, liechtensteinska och norska medborgare får röra sig fritt med stöd av EES-avtalet, och med Schweiz har EU ingått ett separat avtal om fri rörlighet.

Finsk medborgare

En person som vid födelsen eller senare på annat sätt förvärvat finskt medborgarskap.

Flykting

En person som har välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin etnicitet, nationalitet, (icke-)religiösa övertygelse, politiska uppfattning eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp (definieras i FN:s flyktingkonvention). Flyktingstatus får en person som beviljas asyl i någon stat eller som FN:s flyktingorganisation (UNHCR) konstaterar vara flykting.

Flykting sur place

En flykting vars behov av skydd har uppstått först efter att hen har lämnat sitt hemland.

Kvotflykting

En person som UNHCR beviljat flyktingstatus och som har beviljats inresetillstånd och uppehållstillstånd inom ramen för en flyktingkvot som årligen fastställts i statsbudgeten. Beslut om vilken kommun som kvotflyktingen placeras i sker i dialog mellan kommun som tecknat avtal och NTM-centralen i Finland.

Invandrare/immigrant/inflyttad/utlänning

Olika samlingsbegrepp som används för person som flyttat till Åland oavsett ursprungsort och orsak bakom flytt. I den åländska och finländska lagen om främjande av integration används ordet invandrare. En invandrare eller utlänning är enligt utlänningslagen en person som ännu inte blivit finsk medborgare.

Migrant

En person som flyttar från ett land till ett annat. Migrant är ett samlat begrepp för både in- och utvandrare; immigrant och emigrant.

Irreguljär migrant / papperslös

En person som saknar rättslig status i ett transit- eller värdland. Personer kan ha rest in i ett land utan tillstånd eller kommit in i landet lagligt och därefter förlorat sitt tillstånd att stanna kvar. Människor som ännu inte sökt asyl räknas in i gruppen irreguljära migranter. Barn till papperslösa föräldrar räknas också till gruppen.

Tredjelandsmedborgare

En utlänning/invandrare som inte är EU-medborgare eller en därmed jämförbar person, dvs. en medborgare i Island, Liechtenstein, Norge eller Schweiz.

Tillståndsfrågor

Asyl

Uppehållstillstånd som beviljas en utlänning i asylprocessen på grund av flyktingstatus.

Humanitärt skydd

Uppehållstillstånd kan beviljas på grund av humanitärt skydd, när villkoren för beviljande av asyl eller alternativt skydd inte uppfylls men när sökanden inte kan återvända till sitt hemland eller sitt permanenta bosättningsland. Grunderna för detta beslut kan vara en miljökatastrof eller att säkerhetsläget i landet är dåligt till följd av en väpnad konflikt eller en allvarlig situation för de mänskliga rättigheterna.

Permanent uppehållstillstånd

En utländsk medborgare som beviljat ett permanent uppehållstillstånd har tillstånd att bo och arbeta under obegränsad tid. Tillståndet gäller så länge som utlänningen är bosatt i landet.

Resedokument för flykting

Ett resedokument som utfärdas till en utlänning som fått flyktingstatus. Resedokumentet för flykting är inte en officiell identitetshandling.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd

Beviljas en utlänning som inte har för avsikt att permanent stanna i Finland. Tillståndet ska förnyas innan dess giltighetstid går ut.

Tillfälligt uppehållstillstånd

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Beviljas en utlänning som inte har för avsikt att permanent stanna i Finland. Tillståndet ska förnyas innan dess giltighetstid går ut. I ett tillfälligt uppehållstillstånd antecknas bokstavskoden B.

Det tillfälliga skyddet baserar sig på EU:s direktiv om tillfälligt skydd och är avsett för personer som flyr kriget i Ukraina.

Uppehållskort

Ett av polisen beviljat kort med vilket en person som är familjemedlem till en EU-medborgare men som själv inte är EU-medborgare bevisar sin uppehållsrätt i Finland.

Uppehållsrätt

EU-medborgare har rätt att fritt vistas och arbeta i landet i högst tre månader utan att registrera sig. Därefter behöver man registrera sin uppehållsrätt vid polisen. För registrering av uppehållsrätt krävs i princip att personen har tillräckliga tillgångar för egen och för sina familjemedlemmars räkning. Några specifika belopp har inte definierats för detta försörjningskrav, utan varje fall prövas för sig med beaktande av personens individuella omständigheter.

Uppehållstillstånd

Tillstånd att återkomma upprepade gånger till landet och vistas här. Beviljas för olika anledningar (arbetstagare, näringsidkare, studier, familjeband, permanent eller tidsbegränsat).

Uppenbart ogrundad ansökan

En asylansökan kan anses vara uppenbart ogrundad om:

1) den inte motiveras med allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna eller andra grunder som har anknytning till förbudet mot tillbakasändning eller om påståendena är klart icke-trovärdiga

- 2) sökandens uppenbara avsikt är att missbruka asylförfarandet eller
- 3) sökanden har kommit från ett säkert ursprungsland dit han eller hon kan sändas tillbaka

Allmänna begrepp

Assimilering

En grupp överger sin gamla kultur för att fullt ut bli en del av den nya.

Emigration/emigrera

Utvandring, att utvandra, flytta från ett land.

Immigration/immigrera

Invandring, att invandra, flytta in i ett land. Immigration = invandring

Inledande kartläggning

En inledande kartläggning påbörjas av kommunen för invandrare som är i behov av utkomststöd eller av Ams då invandraren är arbetslös arbetssökande. En inledande kartläggning kan utarbetas även för en annan invandrare, om hen begär det och bedöms vara i behov av det för att integrationen ska främjas.

Integration

Att mötas, anpassas och påverkas av varandra för att samspela, fungera och leva tillsammans. Invandrarens och samhällets interaktiva utveckling med målet att ge invandraren de kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samtidigt som invandrarens möjligheter att upprätthålla sitt eget språk och sin egen kultur stöds.

Integrationsfrämjande

Sektorsövergripande främjande och stödande av integration med hjälp av myndigheters och andra aktörers åtgärder och tjänster.

Integrationslagen

I integrationsprogrammets löpande text används begreppet "integrationslagen", och avser då landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74). För flyktingar och personer som söker humanitärt skydd.

Integrationsplan

En individuell plan som upprättas av boendekommun för invandrare som är i behov av utkomststöd eller av Ams då invandraren är arbetslös arbetssökande. En integrationsplan kan utarbetas även för en annan invandrare, om han eller hon med stöd av den inledande kartläggningen bedöms vara i behov av en plan för att integrationen ska främjas.

Kommunens program för integrationsfrämjande

Kommunens plan görs upp för fyra år i taget och godkänns i fullmäktige. Planen ska innehålla planer för åtgärder och tjänster, samt information om vem som ansvarar för samordningen och informationen av kommunens integrationsfrämjande åtgärder.

Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande

Beslutar om utvecklandet av integrationen i landskapet genom att för fyra år i sänder utarbeta ett program för integrationsfrämjande. I programmet uppges målen och åtgärderna för främjandet av integrationen. Landskapet ska även följa upp hur kommunerna uppfyller sina program.

Segregation

När olika folkgrupper lever skilda från varandra inom samma område.

Utvisning

Förfarande för avlägsnande ur landet. När en utlänning har eller har haft uppehållstillstånd och ett beslut fattas om att personen ska avlägsnas ur landet, blir personen utvisad.

Definitioner hämtade från: Migrationsverket, Landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74), polisen.

Bilagor

EU:s programperiod 2021–2027

Aktörer på Åland har, som en del av EU, också en möjlighet att söka olika former av stöd och partnerskap för att utveckla sina verksamheter. Landskapet ställer sig positiv till samverkansprojekt med inriktning på integration. Det är inget krav att detta ska ske med landskapsregeringen som huvudman.

AMIF-fonden

I Finland är Inrikesministeriet förvaltande myndighet för AMIF-fonden (Asyl-, migrations- och integrationsfonden). Inrikesministeriet ansvarar också för beredningen, uppföljningen och övervakningen av de åtgärder som stöds genom fonden. AMIF-fonden beviljar understöd för att stärka, rationalisera och utveckla det administrativa arbetet inom migrationsprocesser för myndigheter, organisationer och andra aktörer som arbetar med tredjelandsmedborgare. Åtgärderna som kan få understöd inkluderar utveckling av gemensamma arbetsmetoder, strategier och samarbete, anpassning av tjänster för att tillgodose tredjelandsmedborgares behov, förstärkning av kunskapsbasen genom exempelvis utveckling av statistik, utbildning och introduktion för att stärka det kunnande som behövs i arbetet. Dessutom innefattar det utveckling av verktyg och system som behövs för arbetet samt informationsåtgärder och informationskampanjer till stöd för arbetet.

Ur AMIF-fonden kan aktörer också ansöka om understöd för åtgärder för tredjelandsmedborgare. Åtgärderna inkluderar säkerställande och tillhandahållande av skräddarsydda rådgivnings-, hjälp- eller stödtjänster i olika skeden av migrationsprocessen, effektivisering av handlednings- och rådgivningstjänsterna genom exempelvis distansmöjligheter och digitalisering, samt stärkande av tredjelandsmedborgares sociala färdigheter och undanröjande av hinder för integration. Därutöver omfattar det förstärkning av tillgången till handlednings- och rådgivningstjänster, identifiering och hänvisning av utsatta klienter till stödtjänster samt förstärkning och modernisering av infrastrukturen under mottagningsfasen.

Dessutom kan man ur fonden ansöka om understöd för åtgärder för att främja tredjelandsmedborgares välbefinnande, delaktighet och verksamhet samt för att förebygga marginalisering.

Från och med vår 2024 kan finansiering till landskapet Åland beviljas för projekt, inom specifika mål 2 laglig migration och integration, som innefattar integrationsåtgärder som inte är öppna under en pågående utlysning. I de fall där en projektansökan inkommer från Åland som innehåller åtgärder som inte är öppna under en pågående utlysning, behandlas ansökan utgående från den finansiering som finns tillgänglig.

Mål:

- Förbättra integrationen och vidarebosättningsmöjligheterna på Åland
- Upprätthålla möjligheten för åländska aktörer bland annat myndigheter, kommuner, organisationer och tredje sektorn att fortsättningsvis via inrikesministeriet kunna söka medel från EU:s AMIF-fond på samma villkor som resten av Finland.

Åtgärd:

- ✓ Specialsakkunnig har nära kontakt med inrikesministeriet för att bistå med information, rådgivning och samarbete utåt särskilt i samband med ansökningstider.

Ansvarig: Specialsakkunnig vid regeringskansliet

ESF+

Målsättningen med ESF+ är att stöda individer som är utanför arbetskraftsmarknaden att återvända eller ta sig in på arbetsmarknaden, att minska risken för marginalisering och att främja återhämtning efter Covid 19

pandemin samt stöda ett fortsatt livslångt lärande. Åtgärder som kan finansieras kan vara sysselsättningsfrämjande åtgärder, utbildning, fortbildning, karriärcoachning, anställning, examensgivande utbildningar, fortsatta satsningar på svenska för inflyttade samt stöd för branschspecifika utbildningar inklusive satsningar på jämställdhet miljökunskap och digitalisering.

Huvudsakliga målgrupperna är tredje sektorn, företag, branschorganisationer och offentliga aktörer.

Mål:

- Fortsatt stöd från EU:s ESF-program på Åland.

Åtgärd:

- ✓ Upprätthålla det åländska ESF+-programmet

Ansvarig: Näringsavdelningen vid Ålands landskapsregering

ERASMUS +

Erasmus+ är Europeiska unionens program för utbildning, ungdomsområdet och idrott för åren 2021–2027. Under denna tid kan flera miljoner europeiska ungdomar, studerande och vuxna utbilda sig, studera och genomföra praktik utomlands med stöd av programmet och på så sätt utvidga sina kunskaper. Erasmus+ erbjuder också läroinrättningar och organisationer möjlighet till samarbete med sina internationella partner.

Målen för programmet Erasmus+ är att

- stöda människors utbildning, yrkeskarriär och personliga utveckling inom utbildnings-, ungdomsverksamhets- och idrottsbranscherna i Europa.
- främja hållbar tillväxt, sysselsättning, social kohesion och innovationer
- stärka den europeiska identiteten och ett aktivt medborgarskap.

Erasmus+ främjar dessutom:

- mobilitet med inriktning på elevers, studerandes, lärares och utbildares lärande samt samarbete, delaktighet, spetskompetens, kreativitet och innovativitet i utbildningsbranschens organisationer
- icke formellt lärande och aktivt deltagande bland unga och ungdomsarbetare samt samarbete, delaktighet, kreativitet och innovativitet i ungdomsorganisationerna
- mobilitet med inriktning på idrottstränares och idrottspersonalens lärande samt samarbete, delaktighet, kreativitet och innovativitet i motions- och idrottsorganisationer

Ansvarig: Utbildningsstyrelsen i Finland